

vlaams.
vredesinstituut

Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2015

*Diederik Cops
Nils Duquet*

*Rapport
Juli 2016*

***VLAAMSE BUITENLANDSE
WAPENHANDEL IN 2015***

Inhoudstafel

1	INLEIDING	1
2	DE INTERNATIONALE CONTEXT EN BELEIDSONTWIKKELINGEN IN 2015	3
2.1	De internationale context van 2015	3
2.2	Het Vlaams Wapenhandeldecreet in EU perspectief	5
2.3	Parlementaire debatten in het Vlaams Gewest	9
3	OVERBRENGING VAN MILITAIR MATERIEEL BINNEN DE EUROPESE UNIE	11
3.1	Overbrenging naar het Vlaams Gewest	11
3.2	Overbrenging vanuit het Vlaams Gewest	13
3.2.1	Wetgevend kader	13
3.2.2	Omvang overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest in 2015	15
3.2.3	Aard van de vergunde overbrenging vanuit het Vlaams Gewest	18
3.2.4	Eindgebruik van de vergunde overbrenging vanuit het Vlaams Gewest	19
4	BUITENLANDSE WAPENHANDEL MET DERDE LANDEN	23
4.1	Invoer van wapens vanuit derde landen	23
4.2	Uitvoer van wapens naar derde landen	25
4.2.1	Aard van de vergunde uitvoer naar derde landen	27
4.2.2	Controle op eindgebruik en geweigerde vergunningen	30
4.2.3	Uitvoer naar het Midden-Oosten: een case studie	32
4.3	Doorvoer van wapens over het grondgebied van het Vlaams Gewest	38
5	CONCLUSIE	40
	EINDNOTEN	43

1 Inleiding

De handel in wapens en militair materieel vormt een relatief klein, maar belangrijk onderdeel van de wereldwijde handel. Zulke goederen spelen immers een centrale rol in het veiligheidsbeleid van staten én in het vrijwaren van vrede en veiligheid in de rest van de wereld.¹ Daardoor vormt de buitenlandse wapenhandel een belangrijk onderdeel van het buitenlands beleid van nationale overheden. De controle op buitenlandse wapenhandel wordt in belangrijke mate beïnvloed door uiteenlopende internationale afspraken en regels van verschillende aard. Zo worden het Vlaamse wetgevende kader en beleid mee gestuurd door regels van de Verenigde Naties, specifieke internationale exportcontroleregimes en de Europese Unie. Tegelijkertijd zijn nationale staten beducht voor een verregaande inperking van hun soevereiniteit op het vlak van wapenhandel. De voornaamste bedoeling van die overheidscontrole op de buitenlandse wapenhandel is niet in de eerste plaats om de handel in militaire producten te verbieden, maar wel om controle te kunnen uitoefenen op die handelsstromen en om de verspreiding naar legitieme bestemmingen en bestemmingen te faciliteren.

De Vlaamse defensiegerelateerde industrie is een specifieke sector waarbij de meeste bedrijven geen afgewerkte wapensystemen produceren, maar zich veelal toeleggen op de productie van (hoogtechnologische) componenten voor grotere wapensystemen. Dat vormt een belangrijk verschil met het karakter van de wapenindustrie in het Waalse landsgedeelte, die wel in belangrijke mate betrekking heeft op de productie en uitvoer van afgewerkte wapens, vooral vuurwapens en munitie. De grote verschillen in de aard van de Vlaamse en Waalse defensie-industrie en in het politieke belang van deze industrie in beide regio's hebben in het verleden op diverse momenten tot grote spanningen geleid binnen de Belgische regeringen, vaak naar aanleiding van een concrete vergunningsaanvraag. Als gevolg van een controverse rond de levering van vuurwapens aan Nepal in 2002, werd tijdens de federale regeringsvorming van 2003 beslist de bevoegdheid voor het vergunnen van buitenlandse wapenhandel te regionaliseren. Sinds augustus 2003 zijn in België bijgevolg de Gewesten, en niet de federale overheid, bevoegd voor de buitenlandse wapenhandel.²

Via de bijzondere wet van 12 augustus 2003 is het grootste gedeelte van de bevoegdheid inzake de uit-, in- en doorvoer van wapens en producten voor tweërlei gebruik ('dual use') geregionaliseerd, met uitzondering van de in- en uitvoer van wapens door Belgisch leger en politie, en van de strijd tegen de illegale wapenhandel.³ Ondanks het feit dat het Vlaams Gewest sinds 2003 bevoegd is voor het vergunningsbeleid voor buitenlandse wapenhandel, is dit niet onmiddellijk gepaard gegaan met de ontwikkeling van een eigen Vlaams wetgevend kader. Hoewel de effectieve beoordeling van vergunningsaanvragen voor de in-, uit- en doorvoer van defensieproducten door de respectievelijke Gewestelijke diensten gebeurde, oefende de Vlaamse overheid deze bevoegdheid gedurende acht jaar immers uit op basis van de federale wet op de buitenlandse wapenhandel van 1991.⁴ Het is pas in 2012 dat het Vlaams Gewest een eigen wetgeving voor de controle op de buitenlandse wapenhandel krijgt, en dit in de vorm van het Wapenhandeldecreet van 15 juni 2012 en het Wapenhandelbesluit van 20 juli 2012.

In navolging van die bevoegdheidsoverdracht naar de Gewesten in augustus 2003, besliste het Vlaams Parlement op initiatief van de toenmalige subcommissie Wapenhandel in 2004 tot de oprichting van een Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie. Het decreet waarmee het Vlaams Vredesinstituut werd opgericht als paraparlementaire instelling bij het Vlaams Parlement, werd op 5 mei 2004 goedgekeurd door de plenaire vergadering van dit parlement. Dat decreet

(tekstbijwerking tot 24-10-2012) stipuleert in artikel 6 het volgende: *“Het Vredesinstituut brengt advies uit aan het Vlaams Parlement over het jaarlijkse verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement zoals bedoeld in het decreet van 15 juni 2012 betreffende de in-, uit-, doorvoer en overbrenging van defensiegerelateerde producten, ander voor militair gebruik dienstig materiaal, ordehandhavingsmateriaal, civiele vuurwapens, onderdelen en munitie”*. Ter voorbereiding van betreffend advies maakt het Vlaams Vredesinstituut jaarlijks een analyse van de buitenlandse wapenhandel vanuit en naar het Vlaams Gewest. Gezien het toepassingsgebied van het Wapenhandeldecreet van 2012, behandelt dit rapport niet enkel defensiegerelateerde producten, maar ook civiele vuurwapens en goederen die door de Vlaamse Regering gedefinieerd worden als ordehandhavingsmateriaal.

In dit rapport analyseren we de buitenlandse wapenhandel naar en vanuit het Vlaams Gewest in 2015. Dat type handel omvat verschillende soorten transacties (overbrenging, invoer, uitvoer en doorvoer), waarbij elk type transactie eigen procedures en beoordelingscriteria kent. De analyses in dit rapport over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel zijn gebaseerd op de gegevens die gepubliceerd worden door de Vlaamse Regering omtrent de (niet-) vergunde wapenhandel vanuit of naar het Vlaams Gewest. Die gegevens worden door het Vredesinstituut verwerkt in een eigen databank, die voortdurend wordt aangevuld met de door de Vlaamse Regering ter beschikking gestelde gegevens, via de website van de dienst Controle Strategische Goederen en het jaarverslag buitenlandse wapenhandel. Dat laat toe de gegevens van 2015 in een breder perspectief te plaatsen en te vergelijken met de gegevens uit de voorgaande jaren. Een belangrijk aandachtspunt is dat het daarbij enkel gaat over vergunde waardes; systematische informatie over het gebruik van de vergunningen en de effectieve waarde van de in- en uitvoer is niet beschikbaar.ⁱ

In het tweede hoofdstuk wordt beknopt stilgestaan bij enkele bredere maatschappelijke en beleidsmatige elementen die relevant zijn voor de bespreking van de Vlaamse buitenlandse wapenhandel. Diverse gebeurtenissen hebben in 2015 immers een belangrijke impact gehad op het parlementaire en maatschappelijke debat omtrent wapenexport. Die discussies stonden ook in de eerste maanden van 2016 hoog op de politieke agenda.

Het derde en vierde hoofdstuk behandelen de diverse types transacties waarvoor de Vlaamse overheid bevoegd is. Meer bepaald komen achtereenvolgens de buitenlandse wapenhandel met andere EU-lidstaten (hoofdstuk 3) en de buitenlandse wapenhandel met niet-EU lidstaten aan bod (hoofdstuk 4). In beide hoofdstukken wordt telkens een onderscheid gemaakt tussen overbrenging/invoer naar het Vlaams Gewest en overbrenging/uitvoer vanuit het Vlaams Gewest. In hoofdstuk 4 komt ook een derde type transactie – doorvoer over het grondgebied van het Vlaams Gewest – aan bod. In beide hoofdstukken wordt zowel dieper ingegaan op de omvang als op de aard van de producten die in-, uit of doorgevoerd, of overgebracht worden vanuit en naar het Vlaams Gewest.

Het vijfde hoofdstuk bevat als conclusie enkele opvallende vaststellingen met betrekking tot de Vlaamse buitenlandse wapenhandel in 2015.

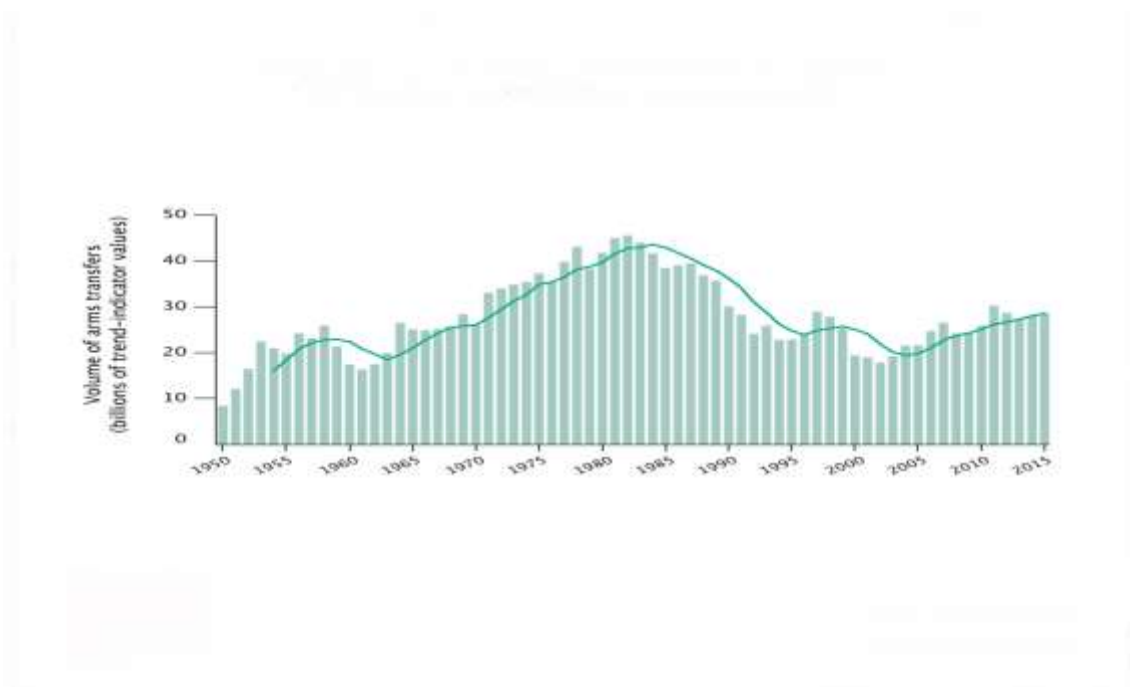
ⁱ In de jaarverslagen van de Vlaamse Regering wordt enkel informatie gepubliceerd over het daadwerkelijke gebruik van algemene en globale vergunningen voor overbrenging naar andere EU-lidstaten, maar niet over het daadwerkelijke gebruik van de overige types van vergunningen.

2 De internationale context en beleidsontwikkelingen in 2015

2.1 De internationale context van 2015

De omvang en waarde van de buitenlandse wapenhandel kennen doorheen de twintigste eeuw een grillig verloop. Hoewel er globaal sprake is van een sterke toename van de internationale wapenhandel, met name na WO II, kunnen significante jaarlijkse verschillen worden opgetekend en evolueert de buitenlandse handel in wapens veeleer in golvende bewegingen.⁵ Geopolitieke en economische motieven liggen aan de basis van evoluties in buitenlandse wapenhandel, en die factoren kunnen doorheen de tijd, zelfs van jaar tot jaar, sterk veranderen. Om een beeld te krijgen van de omvang van de buitenlandse wapenhandel en de evoluties op dat vlak, is de *arms transfer database* van het *Stockholm International Peace Research Institute* (SIPRI), dat een overzicht biedt van de wereldwijde wapenhandel sinds 1950, een nuttig instrument.⁶

Figuur 1: Evolutie omvang buitenlandse wapenhandel in de periode 1950-2015.

Bron: Fleurant, A., Perlo-Freeman, S., Wezeman, P. & Wezeman, S. (2016), *Trends in international arms transfers 2015*, SIPRI fact sheet, Stockholm, SIPRI.

Figuur 1 toont dat de buitenlandse wapenhandel op mondiaal vlak al enige tijd aan het toenemen is. Terwijl het einde van de Koude Oorlog werd gevolgd door een afname van de wereldwijde wapenhandel, is er sinds het begin van de jaren 2000 opnieuw een geleidelijke en consistente groei in de wapenhandel. Hoewel de Verenigde Staten en Rusland met voorsprong de grootste wapenexporterende landen zijn (met een aandeel van respectievelijk 33% en 25%), zijn de landen van de EU collectief verantwoordelijk voor ongeveer 25-30% van de wereldwijde wapenhandel. In

de EU kennen vooral het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland, Spanje en Italië een omvangrijke defensie-industrie. Hoewel heel wat landen een defensie(gerelateerde) industrie hebben - volgens SIPRI zijn wereldwijd 58 landen betrokken bij de uitvoer van defensieproducten - staat een selecte groep van landen in voor de overgrote meerderheid van die uitvoer: 79% van alle uitvoer gebeurt vanuit zes landen, namelijk de Verenigde Staten, Rusland, China, Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.⁷

Wat wapenexportcontrole betreft, stond in 2015 op internationaal vlak het Midden-Oosten in het middelpunt van de aandacht. Verschillende gebeurtenissen – weliswaar in zekere zin alle met elkaar verbonden – liggen daar aan de basis van. Op de eerste plaats zijn heel wat landen militair actief betrokken bij de voortdurende strijd tegen Islamitische Staat (IS), vooral in Syrië en Irak. Naast de actieve participatie van verschillende landen in luchtbombardementen, waaronder België, en de aanwezigheid van militair materieel in die context, wordt ook rechtstreeks militair materieel geleverd aan de betrokken partijen in het conflict. Het gaat daarbij zowel om wapenleveringen aan verschillende landen die militair actief zijn in het conflict, als aan niet-statelijke actoren ter plekke. Een negatief neveneffect daarvan is echter dat er bewijzen opduiken dat dergelijk militair materieel, gaande van vuurwapens tot gepantserde voertuigen, tijdens het conflict in handen van IS-strijders terecht zijn gekomen.⁸ Als gevolg van het machtsvacuüm na de val van kolonel Khadaffi in het najaar van 2011, is IS sinds een aantal jaren ook actief in Libië. In die context werd door de Libische overheid in 2015 gevraagd om het internationale wapenembargo ten aanzien van dat land op te heffen, omdat dit de strijd tegen IS aanzienlijk zou bemoeilijken. Tot op heden is de VN Veiligheidsraad niet op die vraag ingegaan en blijft het wapenembargo, met weliswaar enkele kleine aanpassingen, tegen Libië behouden.⁹

Daarnaast is ook de rol van Saoedi-Arabië in de regionale conflicten in 2015 zeer prominent op de internationale politieke agenda komen te staan. Naast bezorgdheden over de algemene situatie op mensenrechtelijk vlak (vooral aangestuurd door de executie van 47 politieke opposanten in het najaar van 2015), wordt de aandacht sterk gevoed door de rol van het land in het conflict in buurland Jemen. Op 26 maart 2015 begon een coalitie van tien landen op vraag van de Jemenitische president Hadi, onder leiding van Saoedi-Arabië, met luchtbombardementen op doelwitten van de Houthis-rebellen. Andere landen die een actieve bijdrage leveren aan de interventiemacht, vooral dan in de vorm van gevechtsvliegtuigen en (in mindere mate) infanterie, zijn de Verenigde Arabische Emiraten (VAE), Koeweit, Qatar, Bahrein, Jordanië, Marokko, Egypte en Soedan. De eerste vier landen vormen samen met Saoedi-Arabië en Oman de *Samenwerkingsraad van de Arabische Golfstaten (GCC)*ⁱ, het orgaan waar de vraag van de Jemenitische president tot militaire ondersteuning aan gericht was.¹⁰ De interventie is, volgens SIPRI, in belangrijke mate gefaciliteerd door de hoge niveaus van wapenimport door verscheidene betrokken staten - Egypte, Qatar, Saoedi-Arabië en de VAE - in de voorafgaande jaren.¹¹ Ook vanuit EU-lidstaten werden op grote schaal wapens geëxporteerd naar de betrokken landen.¹²

Als reactie op het gewapende conflict in Jemen stelde de VN Veiligheidsraad in april 2015 een internationaal wapenembargo in voor niet-statelijke partijen in het land.¹³ In juni 2015 werd dit embargo eveneens geïmplementeerd door de EU. Wapenleveringen aan niet-statelijke actoren in

ⁱ Dit samenwerkingsverband werd opgericht in 1981 met als doel de economische, culturele en sociale samenwerking te verbeteren tussen de deelnemende landen. Hoewel in de oprichtingsakte niet verwezen wordt naar het element van een gemeenschappelijke defensie-unie, vooral om de machtige buurlanden Iran en Irak niet voor het hoofd te stoten, erkennen de lidstaten van de GCC reeds vanaf 1982 dat een aanval op één van hen als een aanval op alle landen wordt beschouwd. Dat heeft zich in 2000 vertaald in de oprichting van een *Peninsula Shield Force (PSF)*, een eerstelijns verdedigingsmacht die enkel na unanieme goedkeuring van alle staatshoofden kan worden ingezet. Het was de PSF, met een actieve participatie van troepen uit Saoedi-Arabië en de VAE, die in 2011 ingezet werd in Bahrein naar aanleiding van de interne onrust in dit land tijdens de Arabische Lente.

het conflict – in de praktijk de Houthis-rebellen - zijn bijgevolg verboden. Tijdens het conflict groeide geleidelijk de internationale kritiek op de coalitietroepen en de door hen uitgevoerde luchtbombardementen omdat er heel wat onschuldige burgerslachtoffers door zouden vallen. Een belangrijke factor in de toenemende druk op Saoedi-Arabië is een rapport dat eind januari 2016 werd gepubliceerd in opdracht van de VN-Veiligheidsraad door het *UN Panel of Experts* over de humanitaire situatie in Jemen.¹⁴ Daarin worden onder andere 119 schendingen van het internationale humanitaire recht door de coalitietroepen geïnventariseerd en gedocumenteerd, vooral bombardementen van onder andere dorpen en residentiële buurten, scholen, ziekenhuizen en andere medische faciliteiten, burgervoertuigen, enzovoort. Vermeld rapport vormde een belangrijke incentive voor de oproep tot een wapenembargo tegen Saoedi-Arabië door het Europees Parlement. Een grote meerderheid in dat parlement keurde daartoe op 25 februari 2016 een resolutie goed die de Europese Raad oproep een wapenembargo tegen Saoedi-Arabië in te stellen.¹⁵

2.2 Het Vlaams Wapenhandeldecreet in EU perspectief

Internationale evoluties hebben een betekenisvolle invloed op het Vlaamse regime inzake buitenlandse wapenhandel. In de eerste plaats schept bestaande internationale regelgeving duidelijke (hoewel niet altijd eenduidige) principes voor het Vlaamse wetgevende kader. Vooral regelgevende initiatieven ontwikkeld binnen de schoot van de Europese Unie zijn in die context van groot belang en in sterke mate richtinggevend voor de Vlaamse wetgeving.

De buitenlandse wapenhandel in het Vlaams Gewest wordt juridisch geregeld door het eerder vermelde Vlaams decreet “betreffende de in-, uit- en doorvoer en overbrenging van defensiegerelateerde producten, ander voor militair gebruik dienstig materiaal, ordehandhavingsmateriaal, civiele vuurwapens, onderdelen en munitie” van 15 juni 2012, verder het Wapenhandeldecreet. Op 20 juli 2012 werd het Wapenhandelbesluit van de Vlaamse Regering goedgekeurd. Bij de uitwerking van bovenvermeld decreet was de Vlaamse wetgever in belangrijke mate geïnspireerd door het regelgevende kader omtrent buitenlandse wapenhandel dat door de Europese Unie is ontwikkeld. In een aantal wetgevende initiatieven heeft de EU de voorbije jaren verschillende krachtlijnen uitgewerkt waarmee een Vlaams Wapenhandeldecreet rekening dient te houden. Dat is ook de reden waarom vanuit het Vlaams Gewest (net als in de twee andere Gewesten) niet onmiddellijk is overgegaan tot de ontwikkeling van een eigen wetgevend kader na de bevoegdheidsoverdracht in 2003, maar dat hiermee werd gewacht tot na de hervorming van het juridische kader rond wapenhandel door de EU in de periode 2008-2009.¹⁶ Op die manier incorporeert het Wapenhandeldecreet de Europese regelgeving op het vlak van buitenlandse handel in zowel defensieproducten als civiele vuurwapens.

Figuur 2: Overzicht van de Europese regelgeving voor buitenlandse wapenhandel

	Intra- EU	Extra-EU
Defensiegerelateerde producten	Richtlijn 2009/43/EG	Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB
Civiele vuurwapens	Richtlijn 91/477/EG	Verordening 258/2012/EU

Op basis van de verschillende Europese regelgevende initiatieven werd in Vlaanderen een gediversifieerd vergunningsbeleid opgezet waarin een onderscheid wordt gemaakt tussen defensiegerelateerde producten en civiele vuurwapensⁱ (zie figuur 2). Voor de buitenlandse handel in defensiegerelateerde producten heeft de EU regelgeving uitgewerkt voor zowel de handel binnen de grenzen van de EU (via Richtlijn 2009/43/EG) als voor de handel met niet-EU lidstaten (via het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB). Beide documenten zijn juridisch bindend voor de EU-lidstaten, al valt het tweede document buiten het bevoegdheidsdomein van het Europees Hof van Justitie, dat niet kan optreden voor aangelegenheden die binnen het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid geregeld worden.¹⁷

In het eerste geval, waarbij goederen binnen de Europese Unie worden verhandeld, kent de buitenlandse wapenhandel, via de implementatie van Richtlijn 43/2009 “betreffende de vereenvoudiging van de voorwaarden voor de overdracht van defensiegerelateerde producten binnen de Gemeenschap” een soepeler regime. Via die Richtlijn streefde de EU naar een administratieve vereenvoudiging op het vlak van de handel in defensieproducten binnen de grenzen van de EU en die vorm van handel eveneens onderdeel te laten worden van de vrijgemaakte interne markt. Op die manier is een duidelijk onderscheid gecreëerd tussen handel in militair en defensiegerelateerd materieel binnen de grenzen van de EU en handel met landen buiten de EU. Vanwege het bestaan van de interne Europese markt is van in- of uitvoer formeel geen sprake meer wanneer het handel tussen EU-lidstaten betreft. In die context wordt daarom gesproken van ‘overbrenging’ van en naar het Vlaams Gewest. Enkel wanneer de bestemming of eindgebruiker niet in een andere EU-lidstaat gevestigd is, spreekt het Wapenhandeldecreet nog over invoer of uitvoer.

Ook op het tweede domein – de handel met niet-EU lidstaten – heeft de EU sinds begin jaren negentig initiatieven ontplooid met het oog op de ontwikkeling van een gemeenschappelijk exportcontrolebeleid. Zo ontwikkelde de Europese Raad in 1998 een (politiek bindende) Gedragscode met daarin acht criteria om de aanvragen voor uitvoer van defensieproducten te beoordelen. In 2008 werd dit document omgezet in een juridisch bindend Gemeenschappelijk Standpunt van de Raad waarbij de beoordelingscriteria in quasi identieke bewoordingen werden overgenomen.¹⁸ In het Vlaamse Wapenhandeldecreet zijn die criteria decretaal verankerd (artikel

ⁱ Het Wapenhandeldecreet definieert een civiel vuurwapen als “een vuurwapen dat wordt in-, uit- of doorgevoerd of overgebracht voor ander dan militair of paramilitair gebruik, met uitzondering van automatische vuurwapens en van vuurwapens met een kaliber dat door de Vaste Internationale Commissie ter Beproeving van Draagbare Vuurwapens als militair werd geclassificeerd” (art. 2, 4° Wapenhandeldecreet).

26), waardoor ze rechtstreeks toepasbaar zijn in het vergunningsbeleid van de Vlaamse overheid. Het Wapenhandeldecreet bevat bovendien bijkomende beoordelingscriteria die aanleiding kunnen geven voor de weigering van een vergunningsaanvraag (artikel 28).

De eerste vier criteria zijn zo geformuleerd dat ze leiden tot een weigering van de aanvraag indien de bepalingen in de criteria geschonden worden. Het gaat dan om de internationale verbintenissen van de lidstaten ((internationale embargo's, andere internationale (non-proliferatie) verdragen)), schendingen van mensenrechten, interne en regionale spanningen in het land van bestemming. Met de volgende vier criteria dienen lidstaten enkel rekening te houden bij het beoordelen van een vergunningsaanvraag. In dat geval gaat het om criteria als de nationale veiligheid van de lidstaat, het gedrag van het bestemmingsland tegenover het internationaal terrorisme, het risico op ongewenste afwending en de technische en economische capaciteit van het land van bestemming. Criteria 9 tot 14 zijn de bijkomende Vlaamse criteria waarmee de Vlaamse overheid rekening dient te houden bij de beoordeling van vergunningsaanvragen.

De Europese en Vlaamse beoordelingscriteria (art. 26 en art. 28 Wapenhandeldecreet):

1. het naleven van internationale verbintenissen
2. eerbiediging van de mensenrechten in het land van bestemming
3. vermijden gewapende conflicten te voeden
4. geen agressie door het ontvangende land ten aanzien van andere landen ondersteunen
5. defensie- en veiligheidsbelangen en die van bondgenoten waarborgen
6. de houding van het ontvangende land ten aanzien van terrorisme en non-proliferatie evalueren
7. risico op afwending naar ongewenst eindgebruik inschatten
8. de technische en economische capaciteit van het ontvangende land, en de hoogte van de militaire uitgaven ten opzichte van de sociale uitgaven in rekening brengen.

9. de externe belangen van het Vlaams Gewest en België
10. de inzet van kindsoldaten in het leger
11. de houding van het land van eindgebruik tegenover de doodstraf
12. de prevalentie van vuurwapengeweld
13. de aanwezigheid van gender gerelateerd geweld
14. de aanwezigheid van vredesopbouw- en reconciliatieprocessen.

Naast de buitenlandse handel in defensiegerelateerde producten werd ook de handel in civiele vuurwapens via het Wapenhandeldecreet in overeenstemming gebracht met het Europese regelgevende kader. Ook hier geldt een afzonderlijke regeling voor intra-EU handel en extra-EU handel in civiele vuurwapens. Het eerste aspect – de handel in civiele vuurwapens binnen de EU – wordt geregeld via Richtlijn 91/477/EGⁱ inzake de controle op de verwerving en het voorhanden hebben van wapens. Handel in civiele vuurwapens met landen buiten de EU wordt geregeld door Verordening 258/2012/EU, die het VN-Vuurwapenprotocol van juni 2005 implementeert en waarvan de EU een van de ondertekenende partners is. Hoewel die Verordening nog niet van kracht was op het moment dat het Wapenhandeldecreet in werking trad, is bij de voorbereiding

ⁱ In de loop van 2016 wordt deze Richtlijn in principe aangepast. Het valt af te wachten wat dat zal betekenen voor de procedures en het toepassingsgebied van het Wapenhandeldecreet voor de buitenlandse handel in civiele vuurwapens.

van het decreet wel reeds rekening gehouden met de op dat moment reeds gekende krachtlijnen van deze Verordening.¹⁹

Het Wapenhandeldecreet bevat bijgevolg, via de implementatie van de verschillende Europese regelgevende instrumenten, in essentie vier verschillende controleregimes. Afhankelijk van de aard van het product (militair en defensiegerelateerd materieel of civiele vuurwapens) en van de herkomst of bestemming (intra-EU of extra-EU handel) voorziet het decreet in andere procedures, toetsingscriteria en beperkende maatregelen. Figuur 3 geeft de verschillende soorten vergunningen weer naargelang de aard van de goederen en hun bestemming.

Figuur 3: Soorten vergunningen voorzien per controleregime in het Wapenhandeldecreet

	Intra- EU	Extra-EU
Defensieproducten	<ul style="list-style-type: none"> - Algemene vergunning - Globale vergunning - Individuele vergunning 	<ul style="list-style-type: none"> - Individuele vergunning - Gecombineerde vergunning
Civiele vuurwapens	<ul style="list-style-type: none"> - Individuele vergunning - Meervoudige vergunning - Open vergunning 	<ul style="list-style-type: none"> - Individuele vergunning

Op basis van de verslaggeving door de Vlaamse overheid is het mogelijk een duidelijk onderscheid te maken tussen intra-EU en extra-EU handel. Die opdeling wordt bijgevolg verder in dit rapport consequent aangehouden. De overheidsrapportage maakt echter geen onderscheid tussen vergunningen voor civiele en voor militaire vuurwapens. Dat onderscheid kunnen we dan ook niet maken in dit rapport. Verder kunnen we ook geen onderscheid maken tussen de verschillende uitgereikte types vergunningen. Ook dat is een gevolg van het ontbreken van een duidelijk onderscheid tussen de verschillende types in de Vlaamse overheidsrapportage. Enkel voor het gebruik van algemene en globale vergunningen voor de overbrenging van defensieproducten voorziet het jaarverslag van de Vlaamse Regering in een aparte sectie.

Uit de verslaggeving van de Vlaamse overheid inzake de uitgereikte vergunningen kunnen we afleiden dat in 2015 746 definitieve vergunningen werden uitgereikt (tabel 1).ⁱ De meeste vergunningen hebben betrekking op de overbrenging en invoer van defensiegerelateerde goederen naar het Vlaams Gewest. Verder valt op dat de Vlaamse buitenlandse wapenhandel in belangrijke mate plaatsvindt binnen de grenzen van de EU.

ⁱ Elk jaar worden ook tijdelijke vergunningen afgeleverd. In 2015 zijn 15 vergunningen voor de tijdelijke uitvoer van defensieproducten goedgekeurd, met een totale waarde van € 32 miljoen. Het grootste gedeelte daarvan is voor rekening van twee vergunningen voor de tijdelijke uitvoer van vuurleidingssystemen naar de Verenigde Staten en Israël, met een respectievelijke waarde van € 12.9 miljoen en € 15 miljoen. De overige vergunningen hebben betrekking op beeldvormingsapparatuur (ML15) in combinatie met vuurleidingssystemen, met als bestemmingen Brazilië, Thailand, de Filipijnen, Maleisië, Niger, de Verenigde Arabische Emiraten, Mexico en Zuid-Afrika. Omdat het bij tijdelijke vergunningen veelal gaat om producten die tijdelijk worden overgebracht voor herstellingen of voor exposities en dus per definitie terug naar het Vlaams Gewest komen, worden deze vergunningen verder niet geanalyseerd.

Tabel 1: Globaal overzicht goedgekeurde individuele vergunningen voor definitieve buitenlandse wapenhandel naar en vanuit het Vlaams Gewest in 2015

Type transactie	Aantal vergunningen	Vergunde waarde (in €)
Overbrenging vanuit het Vlaams Gewest	79	20.695.301
Overbrenging naar het Vlaams Gewest	538	23.992.739
Invoer naar het Vlaams Gewest	73	6.463.866
Uitvoer vanuit het Vlaams Gewest	36	67.092.164
Doorvoer over Vlaams grondgebied	20	4.515.852
Totaal	746	122.759.922

2.3 Parlementaire debatten in het Vlaams Gewest

Wat de aandacht voor de buitenlandse wapenhandel naar en vanuit het Vlaams Gewest in 2015 betreft, zijn de activiteiten in het Vlaams Parlement onvermijdelijk en in belangrijke mate beïnvloed door de bredere internationale context die eerder werd geschetst. In 2015 had het merendeel van de parlementaire vragen en interpellaties over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel betrekking op de situatie in het Midden-Oosten. Van de acht vragen (zie verder) om uitleg aan de minister-president (bevoegd voor buitenlandse wapenhandel) in de Commissie Buitenlands Beleid hadden er zeven rechtstreeks of onrechtstreeks betrekking op wapenexport naar het Midden-Oosten en Noord-Afrika.²⁰ In het voorjaar werden enkele vragen gesteld over mediaberichten inzake mogelijke doorvoer van militaire producten via de luchthaven van Oostende naar Libië, ondanks het internationale wapenembargo tegen dat land.²¹ Een andere discussie vond plaats in oktober 2015 toen uit het maandelijks verslag juli-augustus 2015 van de dienst Controle Strategische Goederen bleek dat een exportvergunning naar Syrië van een product binnen ML categorie 6 (militaire voertuigen) was goedgekeurd ter waarde van € 34.000, hoewel dat land op dat moment op de 'on-hold' lijst stond.ⁱ Tijdens de discussies in de Commissie Buitenlands Beleid²² bleek het al snel te gaan om de uitvoer naar een privaat kalkverwerkend bedrijf van twee tweedehandse graafmachines met verduisteringslichten.²³ Tegelijkertijd verduidelijkte de minister-president in het debat dat de 'on hold' maatregel enkel geldt voor de overheden in de betrokken landen, en dus niet wanneer de eindgebruiker een private onderneming is.

Daarnaast lokte ook de wapenhandel met Saoedi-Arabië in 2015 (opnieuw) enige controverse uit. Wapenleveringen aan Saoedi-Arabië staan reeds enkele jaren hoog op de politieke agenda van het Vlaams Parlement. In de nasleep van de Arabische Lente is diverse keren gediscussieerd over de vraag of Saoedi-Arabië al dan niet op de Vlaamse 'on hold' lijst moest worden geplaatst.²⁴ Terwijl andere landen in de regio (zoals Bahrein, Syrië, Egypte en Jemen) wel op die lijst werden geplaatst, gebeurde dit niet met Saoedi-Arabië. Wel werd reeds in 2013 beslist vergunningsaanvragen voor dat land met verhoogde waakzaamheid te benaderen.²⁵ De aanleiding hiervoor waren verschillende parlementaire vragen naar aanleiding van mediaberichten dat Saoedi-Arabië wapens

ⁱ In 2015 gold immers nog steeds een gedeeltelijk wapenembargo vanuit de EU voor Syrië. In de nasleep van de Arabische Lente en de binnenlandse onrust in Syrië werd in mei 2011 een volledig wapenembargo door de Europese Raad opgelegd. Omwille van onenigheid binnen de Raad over wapenleveringen aan de gewapende Syrische oppositie werd dit embargo in juni 2013 grotendeels afgebouwd. Enkel de uitvoer van wapens en materiaal dat gebruikt kan worden voor interne repressie en van technologie of software waarmee communicatie kan worden onderschept, blijft verboden. Ook de invoer van militaire producten vanuit Syrië valt onder dit embargo.

zou hebben geleverd aan Syrische rebellen. De toenmalige minister-president kondigde daarop een aantal bijkomende maatregelen aan met het oog op het beperken van het risico dat Vlaamse defensiegerelateerde producten in het Syrische conflict betrokken raaktenⁱ.

De mondelinge parlementaire vragen die in 2015 in de commissie Buitenlands Beleid zijn gesteld over de buitenlandse wapenhandel met Saoedi-Arabië, hadden beide betrekking op het conflict in Jemen en de betrokkenheid van Saoedi-Arabië daarin.²⁶ De voorbije maanden is dit thema nog prominenter op de agenda van het Vlaams Parlement gekomen, met op de plenaire vergadering van 6 januari 2016 diverse actuele vragen over wapenleveringen naar Saoedi-Arabië, waarbij de verschillende vraagstellers ervoor pleitten dat land op de on-hold lijst te plaatsen.²⁷ In zijn antwoord maakte de minister-president bekend dat op dat moment door de Vlaamse Regering een vergunningsaanvraag werd geweigerd voor Saoedi-Arabië van beschermingskledij tegen chemische, biologische en nucleaire wapens en aanvallen, bestemd voor de Nationale Garde, ter waarde van € 2,2 miljoen op basis van criterium 4 in artikel 26, dat verwijst naar betrokkenheid in regionale conflicten. In die discussie wees de minister-president er bovendien op dat het Wapenhandeldecreet naar zijn mening geen rechtsbasis bevat om algemene maatregelen, zoals het systematisch weigeren van vergunningen voor een bepaald land, te nemen. In de nasleep van de discussies werd recent in het Vlaams Parlement een resolutie aangenomen waarin het parlement zich voorneemt in het komende optimalisatietraject van het Wapenhandeldecreet te voorzien in een juridische verankering van het ‘on hold’ beleid.²⁸

In 2015 en de eerste maanden van 2016 zijn met andere woorden binnen het Vlaams Parlement verschillende initiatieven genomen met het oog op het doorvoeren van bepaalde aanpassingen aan het bestaande wetgevende kader. Dat sluit aan bij – en vloeit voort uit – het reeds eerder aangekondigde optimalisatietraject van de Vlaamse Regering. Al in zijn beleidsnota 2014-2019 besprak minister-president Bourgeois, bevoegd voor buitenlandse wapenhandel, de mogelijkheid uit een eerste evaluatie van het Wapenhandeldecreet uit te voeren: *“Ik zal onderzoeken of we – na twee jaar toepassing ervan – bepaalde elementen van het Wapenhandeldecreet moeten bijsturen”*²⁹. In zijn beleidsbrief 2015-2016 kondigde minister-president Bourgeois verder aan dat dit proces zou worden opgestart in 2015. Na een consultatieronde in het voorjaar van 2015 is op 27 november 2015 een conceptnota getiteld ‘optimalisatie van het Wapenhandeldecreet en het Wapenhandelbesluit’ door de Vlaamse Regering goedgekeurd. De nota voorziet in een aantal aanpassingen zowel aan het bestaande wetgevende kader (zowel het Wapenhandeldecreet en – besluit) als aan het huidige exportcontrolebeleid, weliswaar zonder aan de fundamentele van dat kader te raken. Het doel van dat proces is, zoals in de nota wordt gesteld, *“waar noodzakelijk of wenselijk specifieke elementen bij te sturen met als doel een correcte en effectieve toepassing van het Wapenhandeldecreet te garanderen”*.³⁰ In de eerste maanden van 2016 heeft een nieuwe consultatieronde met relevante stakeholders plaatsgevonden.

ⁱ Het gaat hierbij meer bepaald om de maatregel dat bij elk uitvoer- of doorvoervergunning met Saoedi-Arabië als bestemmingsland een verbintenis in de eindgebruikersverklaring wordt vereist waarin staat dat de producten niet mogen worden uitgevoerd naar Syrië of aangewend in het Syrische conflict en dat de producten niet mogen worden uitgevoerd zonder toestemming van de Vlaamse overheid. Verder werd aangekondigd dat bij uitvoer van producten bestemd voor integratie in grotere wapensystemen de Vlaamse overheid, naast een evaluatie van het exportcontrolebeleid van het land van bestemming, ook rekening ging houden met het klantenbestand van de integrator en eventueel beperkingen ging opleggen indien een duidelijke link gelegd kon worden tussen de integrator van een specifiek project en de Saoedi-Arabisch eindgebruiker.

3 Overbrenging van militair materieel binnen de Europese Unie

Een substantieel gedeelte van de buitenlandse wapenhandel naar en vanuit het Vlaams Gewest is handel die (in eerste instantie) een bestemming in een andere EU-lidstaat heeft. Het gaat dan zowel om de overbrenging van defensieproducten naar strijdkrachten of naar de (defensiegerelateerde) industrie, als om de handel in civiele vuurwapens waarbij vooral particulieren en wapenhandelaars betrokken zijn.

De controle op de overbrenging van defensieproducten is binnen de EU lange tijd expliciet buiten de regelgeving en werking van de interne markt gehouden.ⁱ Op initiatief van de Europese Commissie, mede op vraag van de Europese defensie-industrie³¹, werd in 2009 Richtlijn 2009/43/EG aangenomen met als doel de administratieve regels voor intra-EU handel in defensieproducten te vereenvoudigen. Op die manier tracht de Commissie een *level playing field* te creëren en de ontwikkeling van de Europese defensiemarkt te stimuleren. Het gebruikte juridische instrument – een Richtlijn – betekent dat nationale wetgeving nog steeds noodzakelijk blijft, maar dat die wetgeving in lijn dient te zijn met het kader zoals in de Richtlijn uiteengezet.

3.1 Overbrenging naar het Vlaams Gewest

In beginsel is de overbrenging van defensiegerelateerde goederen naar het Vlaams Gewest vanuit andere EU-lidstaten niet vergunningsplichtig. Richtlijn 2009/43 stelt expliciet dat enkel een voorafgaande toestemming kan worden vereist omwille van redenen van openbare orde en openbare veiligheid³². Het Vlaams Wapenhandeldecreet heeft dat geoperationaliseerd door in twee situaties een voorafgaande kennisgeving te eisen: wanneer het de overbrenging betreft van 'gevoelige goederen'ⁱⁱ of van producten die voorkomen op een bijkomende goederenlijst die door de Vlaamse Regering is aangenomen in bijlage 2 van het Wapenhandelbesluit.³³ Het gaat daarbij concreet om afgewerkte conventionele wapensystemen zoals bijvoorbeeld gevechtstanks, gevechtsvliegtuigen, aanvalshelikopters en raketten en raketlanceerinrichtingen (gevoelige goederen), en om vuurwapens (en bijbehorende munitie) die worden overgebracht voor (para)militair gebruik en vuurgeleidingssystemen (bijlage 2). De bevoegde overheidsdienst beslist vervolgens of een vergunningsaanvraag nodig is. Voor de overbrenging naar het Vlaams Gewest van verboden producten, maar die omwille van hun specifieke gebruik toegestaan wordt, is steeds een vergunning vereist.ⁱⁱⁱ

ⁱ Lidstaten rechtvaardigden dit door zich te beroepen op artikel 296 van het toenmalige EG-verdrag dat stelde dat "elke lidstaat maatregelen kan nemen die hij noodzakelijk acht voor de bescherming van de wezenlijke belangen van zijn veiligheid en die betrekking hebben op de productie van of de handel in wapens, munitie en oorlogsmateriaal".

ⁱⁱ Het Vlaams Wapenhandeldecreet definieert gevoelige goederen als de goederen opgenomen in het VN-register voor conventionele wapens, met inbegrip van de optionele categorieën voor kleine en lichte wapens.

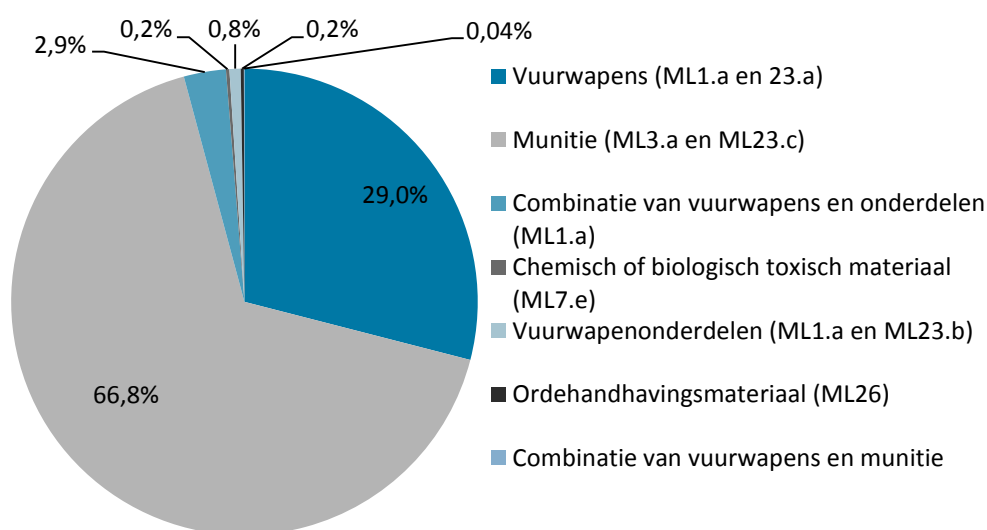
ⁱⁱⁱ Het gaat dan meer bepaald om goederen vermeld in bijlage 1 van het Wapenhandelbesluit, waaronder giftige (biologische, chemische en nucleaire) stoffen die verboden zijn via diverse internationale verdragen die België heeft geratificeerd, maar waarvoor het gebruik toch wordt toegestaan voor vreedzame (onderzoekmatig, medisch) doeleinden en in beperkte hoeveelheden. Ook ordehandhavingmateriaal dat door de federale Wapenwet van 8 juni 2006 als verboden wapen is omschreven kan via een vergunning worden overgebracht indien de aanvrager gerechtigd is dat goed te verwerven en voorhanden te hebben.

Ook voor de overbrenging van civiele vuurwapens naar het Vlaams Gewest is telkens een individuele vergunning vereist.

In 2015 zijn 538 individuele vergunningen afgeleverd voor de overbrenging naar het Vlaams Gewest, met een vergunde waarde van € 24 miljoen. Gezien de beperkte reikwijdte van de controle op overbrenging vanuit andere EU-landen naar het Vlaams Gewest gaat het in bijna alle gevallen over vuurwapens (ML1.a en ML23.a) of munitie voor vuurwapens (ML3.a of ML23.c), zoals blijkt uit figuur 4. Concreet is in 2015 voor een vergunde waarde van respectievelijk € 6,9 miljoen aan vuurwapens en € 16 miljoen aan munitie voor vuurwapens overgebracht vanuit andere EU-lidstaten. Combinaties van vuurwapens, munitie en/of onderdelen voor vuurwapens maken het overige deel van de overbrengingen uit, met een vergunde waarde van € 709.830.

De twee andere categorieën zijn vergunningsplichtige producten omdat ze op de lijst met verboden producten staan, maar waarvan de overbrenging toch onder bepaalde voorwaarden kan worden toegestaan.³⁴ Het gaat meer specifiek om chemisch of biologisch toxisch materiaal (ML7.e) en ordehandhavingsmateriaal (ML26). In beide gevallen blijft de vergunde waarde beperkt: de vergunde waarde voor de overbrenging van chemisch of biologisch toxisch materiaal bedraagt € 56.500, terwijl de vergunde waarde voor het naar het Vlaams Gewest overgebrachte ordehandhavingsmateriaal € 52.029 is. Beide vergunningen hebben een handelaar als bestemming, met de Belgische overheid als effectieve eindgebruiker van de producten.

Figuur 4: Aard van de overgebrachte goederen naar het Vlaams Gewest in 2015

De bestemmingen van deze overbrengingen zijn in bijna alle gevallen wapenhandelaars, goed voor 334 goedgekeurde vergunningsaanvragen, en verder particulieren goed voor 202 goedgekeurde aanvragen. Bijna de volledige waarde van de toegekende vergunningen is toe te schrijven aan vergunningen aangevraagd door wapenhandelaars. Meer specifiek is € 23,7 miljoen van de vergunde waarde van de overbrengingen naar het Vlaams Gewest toegekend aan vergunningen aangevraagd door wapenhandelaars. Het aandeel van particulieren is met € 321.892 slechts een fractie daarvan. In dit laatste geval hebben de vergunningen, gezien de vaak relatief beperkte waarde ervan, in de praktijk vooral betrekking op de overbrenging van één of enkele (civiele) vuurwapens en/of beperkte hoeveelheden munitie aangekocht door een particulier in een andere EU-lidstaat. Daarnaast heeft één vergunning voor de overbrenging van munitie van

vuurwapens (ML3) vanuit Duitsland (€ 3.500) de defensiegerelateerde industrie als bestemming; een andere vergunning vermeldt 'ander' als bestemming en betreft de overbrenging van vuurwapens die niet op de Gemeenschappelijke Militaire Lijst staan (ML23) met de EU als herkomst en een waarde van € 0.

3.2 Overbrenging vanuit het Vlaams Gewest

3.2.1 Wetgevend kader

Het controleregime voor de overbrenging van defensieproducten vanuit het Vlaams Gewest dat via het Vlaams Wapenhandeldecreet wordt gereguleerd, is in belangrijke mate bepaald door de eerder vermelde Richtlijn 2009/43. Over het algemeen leidt de implementatie van die Richtlijn tot een versoepeling van de controle op defensieproducten voor intra-EU handel vanuit het Vlaams Gewest, via het invoeren van bijkomende (en meer flexibele) vergunningstypes, een harmonisering van het materiële toepassingsgebied, het invoeren van een vrijstellingsmogelijkheid voor bepaalde vormen van handel in defensieproducten en een afgebouwde controle op het eindgebruik van de vergunde goederen. Wat dat laatste element betreft, voorziet de Richtlijn bovendien in een sterkere versoepeling van de handel in onderdelen: lidstaten dienen zoveel mogelijk af te zien van het opleggen van uitvoerbepalingen en een verklaring over het gebruik van de afnemer te aanvaarden, rekening houdend met de mate van integratie van de onderdelen in de eigen producten van de afnemer.

Toepassingsgebied

Ten eerste legt de Richtlijn een bindende lijst van vergunningsplichtige goederen op, waardoor het materiële toepassingsgebied voor overbrengingen van defensieproducten in elke EU-lidstaat wordt geharmoniseerd. Enkel goederen die voorkomen op de Gemeenschappelijke Militaire Lijst van de EU vallen onder dit controlesysteem. De implementatie daarvan in het Wapenhandeldecreet impliceert dat het Vlaams Gewest geen bijkomende goederen via een eigen regionale lijst onder vergunningsplicht kan plaatsen in het kader van overbrengingen naar andere EU-lidstaten. Bijgevolg kan de catch all-clausuleⁱ in het Vlaams Wapenhandeldecreet niet gebruikt worden indien de bestemming of, indien gekend, ook de eindgebruiker in een andere EU-lidstaat is gevestigd.

Ten tweede biedt de Richtlijn de mogelijkheid om bepaalde overbrengingen vrij te stellen van een vergunningsplicht, onder andere wanneer de aanvrager een onderdeel van de krijgsmacht van een EU- of NAVO-lidstaat of een overheidsorgaan is, wanneer de aanvrager een intergouvernementele organisatie is (zoals de EU of de VN), of wanneer de overbrenging gekoppeld is aan humanitaire hulp bij een ramp. Het Wapenhandeldecreet heeft dat als dusdanig overgenomen³⁵, waardoor defensieproducten in vermelde gevallen zonder vergunning kunnen worden overgebracht. Wel dient een dergelijke vrijstelling telkens aangevraagd, het is dus geen automatische toekenning.

ⁱ In artikel 2 2° verwijst het Wapenhandeldecreet naar "ander voor militair gebruik dienstig materiaal", wat wordt omschreven als goederen die alleen of in combinatie met elkaar of andere goederen, substanties of organismen ernstige schade kunnen toebrengen aan personen of goederen en die als middel tot geweldpleging ingezet kunnen worden in een gewapend conflict of een soortgelijke situatie van geweld". Via die bepaling kan de Vlaamse overheid goederen die niet op de Gemeenschappelijke Militaire Lijst staan op een ad hoc basis toch vergunningsplichtig maken, vanwege de verdachte aard van de lading en/of de gevoeligheid van een bestemming.

Controle op eindgebruik

Een derde element is de installatie van een soepeler regime voor de controle op eindgebruik van de vergunde goederen. Aanvragers van een individuele of globale vergunning dienen nog steeds al de hun bekende informatie over het eindgebruik aan de bevoegde dienst te bezorgen en de Vlaamse Regering heeft nog steeds de mogelijkheid bepaalde wederuitvoerverbintenissen op te leggen. In de praktijk blijkt de toetsing van aanvragen voor overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest enkel op administratief en technisch vlak te gebeuren, maar doorgaans niet langer op inhoudelijk vlak.³⁶ In welke mate in het geval van overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest nog wederuitvoerverbintenissen of –beperkingen worden opgelegd, is niet duidelijk. Ook de controle op het eindgebruik van componenten, die geïntegreerd worden in grotere gehelen, wordt verder afgebouwd. Artikel 20 §1 van het Vlaams Wapenhandelbesluit zet de principes van de Richtlijn daarover om naar de Vlaamse context en stelt dat bij wederuitvoerbepeningen in het geval van overbrenging van onderdelen rekening wordt gehouden met de gevoeligheid van de overbrenging: *‘een overbrenging wordt als niet-gevoelig beschouwd als de bevoegde dienst oordeelt dat ze niet-essentiële onderdelen betreft en dat de aard van de niet-essentiële onderdelen in relatie tot het eventuele eindgebruik van de producten waarin ze geïntegreerd zullen worden, geen aanleiding tot bezorgdheid zou kunnen geven op basis van de criteria, vermeld in artikel 26 en 28 van het voormelde decreet’*. Met betrekking tot de overbrenging van onderdelen binnen de EU, waarbij het laatst gekende eindgebruik binnen de EU blijft, kunnen daarom drie opties worden onderscheiden:

- 1) het zijn essentiële onderdelen, ongeacht de gevoeligheid van het eindproduct
- 2) het zijn niet-essentiële onderdelen van gevoelige goederen (i.c. ML1, ML2, ML6, ML9 en ML10)
- 3) het zijn niet-essentiële onderdelen van ‘niet-gevoelige goederen’

In de eerste twee gevallen kan de controlerende dienst desgewenst beperkende maatregelen opleggen, zoals wederuitvoerverbintenissen (vermeld in art. 12 van het decreet). In de Memorie van Toelichting wordt gesteld dat de controle in zulke gevallen wordt overgedragen aan de andere EU-lidstaten, vanuit de argumentatie dat het exportcontrolebeleid van de EU-lidstaten inhoudelijk vorm krijgt op basis van de criteria vermeld in het Gemeenschappelijk Standpunt. In het derde geval bestaat die mogelijkheid niet en kunnen dus geen beperkende maatregelen worden opgelegd indien aan twee voorwaarden wordt voldaan: (1) de bevoegde dienst is van oordeel dat de overbrenging niet gevoelig is, en (2) de bestemming verklaart dat de goederen geïntegreerd worden in zijn eigen product en niet als zodanig kunnen worden uitgevoerd of overgebracht.³⁷ Bovendien kunnen bij de derde optie dergelijke goederen ook via een algemene vergunning (zie verder) worden overgebracht, ook als het eindgebruik van het product waarin de onderdelen worden verwerkt buiten de EU gelegen is.³⁸

Vergunningensysteem

Een laatste versoepeling heeft betrekking op het vergunningensysteem. Voor overbrengingen van defensieproducten worden drie soorten van vergunningen in het leven geroepen.³⁹ Het eerste type van vergunningen, de individuele vergunning, gaat over één specifieke overbrenging van een bepaald product (of bepaalde combinatie van producten) naar een welbepaalde afnemer. Het tweede type, de globale vergunning, wordt ook toegekend aan een individuele leverancier, maar verleent, in tegenstelling tot een individuele vergunning, de mogelijkheid (verschillende

categorieën van) producten over te brengen naar (categorieën van) afnemers in een of meerdere lidstaten. Een derde type zijn de algemene vergunningen. Dat type vergunning verleent rechtstreeks toestemming aan leveranciers die aan bepaalde voorwaarden voldoen om bepaalde producten over te brengen naar een in een andere lidstaat gevestigde afnemer, zonder dat telkens voorafgaand een (individuele of globale) vergunning dient te worden aangevraagd. De lidstaten – in België de bevoegde overheden – bepalen welke algemene vergunningen van kracht zijn, welke goederen van de Gemeenschappelijke Militaire Lijst in aanmerking komen voor één van de algemene vergunningen en aan welke voorwaarden leveranciers dienen te voldoen. Het is met name het gebruik van dat type vergunning dat de Europese Commissie tracht te stimuleren, om op die manier een soepeler vergunningsregime voor de intra-EU handel in defensieproducten te ontwikkelen.

Het Vlaams Wapenhandeldecreet voorziet in vijf algemene vergunningen: (1) de overbrenging naar strijdkrachten van andere lidstaten; (2) overbrenging naar gecertificeerde personen of bedrijven; (3) overbrenging met het oog op demonstraties, evaluaties of exposities; (4) overbrenging met het oog op onderhoud of herstelling van de goederen; (5) overbrenging in het kader van een intergouvernamenteel samenwerkingsprogramma tussen lidstaten. De Vlaamse wetgever heeft het materiële toepassingsgebied van die vergunningen ruim ingevuld door alle goederen op de Gemeenschappelijke Militaire Lijst ervoor in aanmerking te laten komen. Een uitzondering is de overbrenging naar gecertificeerde personen, waarbij voor de overbrenging van ‘gevoelige goederen’ wel telkens een voorafgaande toestemming vereist is.

Bij overbrengingen die plaatsvinden binnen het kader van algemene vergunningen, verschuift de focus bijgevolg van een ex ante naar een ex post controle. Over de goederen en de effectieve waarde ervan die in het kader van een algemene vergunning worden overgebracht naar een andere EU-lidstaat, dient enkel jaarlijks – dus nadat de overbrengingen effectief hebben plaatsgevonden – gerapporteerd te worden aan de bevoegde dienst. Aangezien die gegevens enkel publiek worden gemaakt in het jaarverslag van de Vlaamse Regering, is een parlementaire en publieke controle op die transacties slechts mogelijk vanaf het moment van publicatie van dat jaarverslag. De voorbije jaren gebeurde dat geruime tijd na afloop van het jaar – zo werd het jaarverslag 2013 gepubliceerd in januari 2015 en de indiening van dat van 2014 werd meegedeeld aan het Vlaams Parlement op 5 november 2015. Het is in die context een positieve evolutie dat het jaarlijkse verslag van de Vlaamse Regering voor de periode 1 januari 2015 – 31 december 2015 op 3 juni 2016 is ingediend bij het Vlaams Parlement omdat dit een snellere beoordeling van de buitenlandse wapenhandel vanuit het Vlaams Gewest door het Vlaams Parlement mogelijk maakt.

3.2.2 Omvang overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest in 2015

Ondanks het feit dat de EU erop aandringt om voor de intra-EU handel zoveel mogelijk gebruik te maken van het systeem van algemene vergunningen, is het gebruik van die algemene vergunningen in 2013 en 2014 in het Vlaams Gewest relatief beperkt gebleven, vooral omdat het aantal gecertificeerde personen en bedrijven binnen de EU laag is. In 2014 ging het in totaal om 18 effectieve overbrengingen, met een totale effectieve waarde van € 5,4 miljoen. Dat is minder dan in 2013 toen de waarde van de overbrengingen op basis van een algemene vergunning € 9,5 miljoen bedroeg.

Het gebruik van algemene vergunningen is in 2015 opvallend hoger dan de voorbije jaren (tabel 2). Hoewel het aantal gebruikers van die types vergunningen niet is toegenomen – slechts één bijkomend bedrijf maakte van deze mogelijkheid gebruik – is de effectieve waarde van de

overgebrachte goederen via het systeem van algemene vergunningen sterk gestegen. In totaal zijn in 2015 defensiegerelateerde goederen met een effectieve waarde van € 37,8 miljoen overgebracht naar andere EU-lidstaten op basis van de vijf gepubliceerde algemene vergunningen in het Vlaams Gewest.

Die stijging is vooral het resultaat van het sterk toegenomen gebruik van twee zulke vergunningen. Ten eerste nam in 2015 het gebruik van algemene vergunning nr. 1 toe, waarmee goederen naar EU-krijgsmachten kunnen worden overgebracht. In totaal werden goederen met een waarde van € 18,8 miljoen overgebracht naar Europese krijgsmachten. Dat bedrag is vooral het gevolg van twee overbrengingen, van respectievelijk € 8,2 miljoen naar de krijgsmacht van Italië (kogelvrije kleding, ML13.d) en € 9,4 miljoen naar de krijgsmacht van het Verenigd Koninkrijk (beschermende kledij tegen nucleaire, chemische of biologische aanvallen, ML7.f). Ook algemene vergunning nr. 5 is in 2015 opvallend meer gebruikt dan in de voorbije jaren, voor een totale waarde van € 18,3 miljoen. Dat bedrag is toe te schrijven aan drie overbrengingen van onderdelen van vliegtuigen (ML10.b) naar de defensiegerelateerde industrie in respectievelijk Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Opvallend is dat ook in 2015 geen enkele overbrenging gebeurde naar gecertificeerde personen (algemene vergunning nr. 3). Dat is met name opmerkelijk omdat die vergunning specifiek bedoeld is voor leveringen van toeleveranciers aan grotere systeemintegratoren. Vlaamse bedrijven binnen de defensiegerelateerde industrie behoren grotendeels tot de categorie van bedrijven die als toeleverancier fungeren voor grotere systeemintegratoren. Het aantal gecertificeerde bedrijven binnen de EU blijft echter relatief laag, met momenteel 49 van dergelijke bedrijven.⁴⁰ De meeste van die bedrijven zijn gevestigd in Frankrijk en Duitsland met respectievelijk 12 en 14 gecertificeerde bedrijven, in 18 landen is geen enkel gecertificeerd bedrijf geregistreerd.

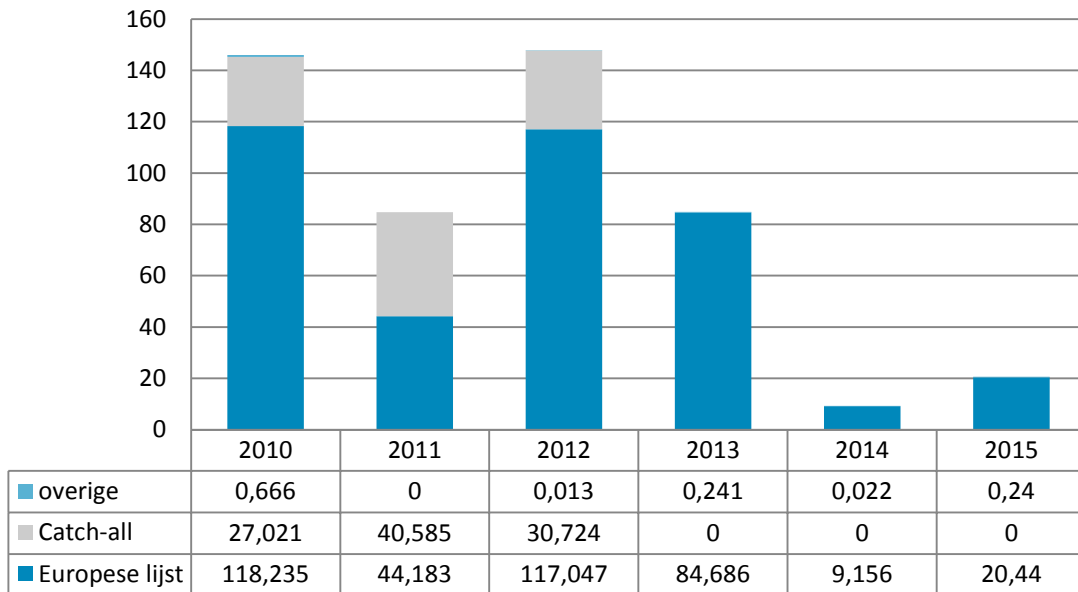
Het effectieve gebruik van globale vergunningen is in 2015 grotendeels in dezelfde grootteorde als in de voorgaande jaren gebleven, met een effectieve waarde van € 1,1 miljoen. Ook het gebruik van dat soort vergunningen, die door de EU worden gepromoot in gevallen wanneer geen algemene vergunning zou bestaan, blijft in 2015 op een relatief stabiel en laag niveau.

Tabel 2: Effectieve waarde van overbrengingen van militair en defensiegerelateerd materieel vanuit het Vlaams Gewest in het kader van globale en algemene vergunningen, 2013-2015

	Effectieve waarde in 2013	Effectieve waarde in 2014	Effectieve waarde in 2015
Algemene vergunningen	9.492.852	5.427.698	37.798.235
Overbrenging naar strijdkrachten (nr. 1)	816.610	3.124.990	18.791.422
Overbrenging naar gecertificeerde personen (nr. 2)	0	0	0
Tijdelijke overbrenging in kader van demonstratie, evaluatie of expositie (nr. 3)	0	341.502	70.543
Tijdelijke overbrenging voor onderhoud of herstelling (nr. 4)	131.115	560.064	652.680
Overbrenging in kader van intergouvernementeel samenwerkingsprogramma (nr. 5)	8.545.127	1.401.142	18.283.590
Globale vergunningen	1.105.370	759.129	1.062.737

Wat de **individuele vergunningen** betreft, zijn er in 2015 79 vergunningen voor de overbrenging van militaire goederen, defensiegerelateerd materieel en civiele vuurwapens vanuit het Vlaams Gewest goedgekeurd. De vergunde waarde voor de overbrenging via het systeem van individuele vergunningen vanuit het Vlaams gewest bedraagt in 2015 € 20,7 miljoen. Het grootste gedeelte van de totale waarde van de vergunde overbrenging is toe te schrijven aan vijf vergunningen, met samen een vergunde waarde van € 17,2 miljoen; de andere 75 vergunningen hebben slechts betrekking op de resterende € 3,5 miljoen.

Figuur 6: Vergunde waarde van de overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest (in miljoen €), 2010-2015 via individuele en globale vergunningenⁱ

Met € 20,7 miljoen ligt de waarde van uitgereikte individuele en globale vergunningen hoger dan in 2014, maar ze is in vergelijking met de jaren voor de inwerkingtreding van het Wapenhandeldecreet nog steeds een stuk lager (zie figuur 6). Een aantal verschillende elementen kunnen de lage waarden in 2014 en 2015 tot op zekere hoogte verklaren. Een eerste element is het wegvallen van de catch-all clause in het kader van intra-EU overbrengingen. Een substantieel gedeelte van de vergunde overbrenging vanuit het Vlaams Gewest was in de periode voor het Wapenhandeldecreet het resultaat van het onder vergunning plaatsen van goederen via de catch-all clause: 25 tot 50% van de vergunde overbrengingen naar andere EU-lidstaten in de jaren 2010-2012 waren goederen die vergunningsplichtig waren wegens de toepassing van de catch-all clause in de toenmalige federale wet van 1991.ⁱⁱ Sinds de implementatie van Richtlijn 2009/43 in het Wapenhandeldecreet is het niet meer mogelijk andere producten dan diegene vermeld op de Gemeenschappelijke Militaire Lijst onder controle te plaatsen.

Een tweede mogelijke verklaring voor de vermelde afname is de vrijstelling van vergunningsplicht van bepaalde vormen van overbrenging in het Wapenhandeldecreet, zoals de vrijstelling van de noodzaak een vergunning aan te vragen voor de overbrenging naar een overheidsorgaan of een krijgsmacht. Het valt in deze context immers op dat sinds 2013 geen individuele vergunningen

ⁱ In deze figuur worden ook gegevens over globale vergunningen weergegeven, omdat in de (maandelijkse) rapportage door de bevoegde dienst zowel de toegekende individuele als de globale vergunningen worden opgenomen. Het is echter niet mogelijk beide types van vergunningen van elkaar te onderscheiden.

ⁱⁱ De federale wet van 9 februari 1991 bevatte een artikel waarmee "andere uitrusting en ander materieel, bestemd voor het ondersteunen van militaire acties" onder vergunningsplicht werd geplaatst.

meer zijn afgeleverd die rechtstreeks bestemd zijn voor een overheid of krijgsmacht van een EU-lidstaat. In de jaren voor het Wapenhandeldecreet werden in de periode 2009-2011 respectievelijk 22 (vergunde waarde € 9,9 miljoen), 11 (€ 11,2 miljoen) en 18 (€ 9,3 miljoen) vergunningen voor overbrenging naar die bestemmingen afgeleverdⁱ. Uit de jaarverslagen buitenlandse wapenhandel in de periode 2012-2015 van de Vlaamse regering wordt echter telkens aangegeven dat geen enkele vrijstelling werd verleend voor overbrengingen naar strijdmachten van andere EU-lidstaten.

Ook het gebruik van de algemene vergunningen werd aanvankelijk gesuggereerd als mogelijke verklaring voor de afname⁴¹, maar in de praktijk blijkt dat type vergunningen in de jaren onmiddellijk na de inwerkingtreding van het Wapenhandeldecreet relatief weinig gebruikt. Met name voor de periode 2013-2014 vormt dit dus maar een gedeeltelijke verklaring voor de (veel) lagere waarde van de vergunde overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest naar andere EU-lidstaten. In 2015 ligt deze waarde wel opmerkelijk hoger, maar het blijft op het moment van schrijven onduidelijk of dat het resultaat is van bepaalde commerciële opportuniteiten in 2015, dan wel of het zou wijzen op een geleidelijke groei in populariteit van de algemene vergunningen.

3.2.3 Aard van de vergunde overbrenging vanuit het Vlaams Gewest

Vanuit het Vlaams Gewest zijn in 2015 goederen vanuit acht ML-categorieën overgebracht naar andere EU-lidstaten (figuur 7). Ongeveer een kwart van die individuele vergunningen zijn overbrengingen van (toebehoren van) vuurwapens (categorie ML1.a of ML23.a). Toch is de totale waarde van de vergunningen beperkt (€ 262.563). De reden voor de relatief lage vergunde waarde voor de overbrenging van vuurwapens, vooral in verhouding tot het aantal vergunningen, is dat de meeste van die vergunningen gaan over de overbrenging van één of enkele vuurwapens, met vaak een particulier of wapenhandelaar in landen als Duitsland of Frankrijk als bestemming. Slechts bij één vergunning, met een waarde van € 87.300, betrof het de overbrenging van geluiddempers, speciale statieven, klemmen, wapenvizieren en vlamonderdrukkers (ML1.d) naar de defensiegerelateerde industrie in Zweden, met de krijgsmacht van Denemarken als eindgebruiker.

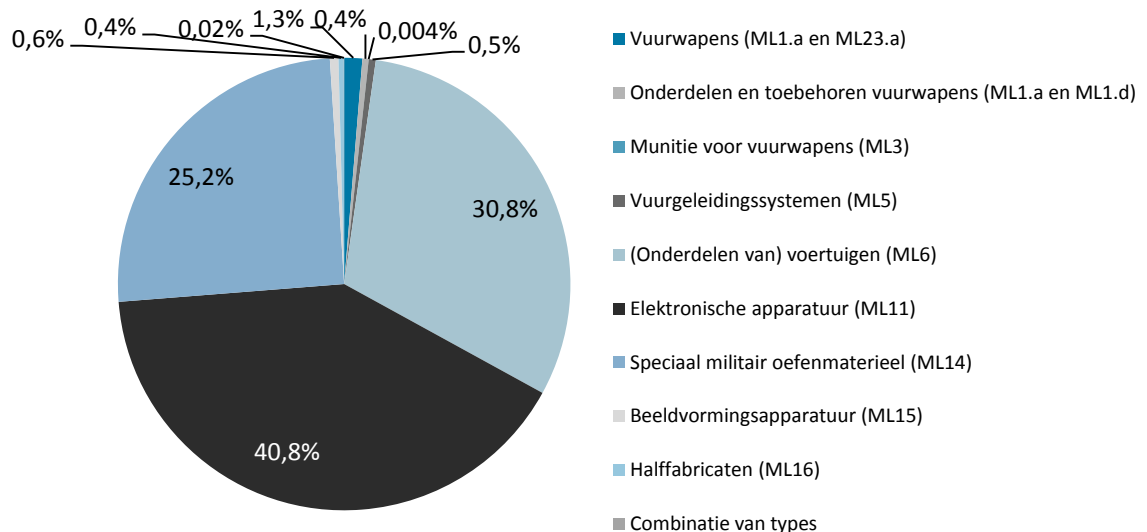
Het gros van de vergunde waarde van overgebrachte goederen vanuit het Vlaams Gewest valt in 2015 onder drie categorieën, met name ML6 (militaire voertuigen en onderdelen daarvoor), ML11 (elektronische apparatuur) of ML14 (militair oefenmaterieel). De vergunningen voor goederen in die drie categorieën vertegenwoordigen, met een vergunde waarde van € 19,9 miljoen, bijna de volledige vergunde waarde van de overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest.

Voor de eerste categorie (ML6) gaat het veelal om onderdelen van voertuigen aangepast voor militair gebruik die naar de defensiegerelateerde industrie in Duitsland worden overgebracht. Daarnaast zijn in deze categorie enkele vergunningen afgeleverd voor de overbrenging van onderdelen voor voertuigen (ML6.a) ter waarde van € 2,6 miljoen naar de Zweedse defensiegerelateerde industrie met de Nederlandse krijgsmacht als eindgebruiker, en een vergunning voor de overbrenging van voertuigen geschikt voor gebruik buiten de wegen (ML6.b) ter waarde van € 1,5 miljoen voor de defensiegerelateerde industrie in Finland, bestemd voor de krijgsmacht van dat land.

ⁱ Hoewel de meeste van deze vergunningen betrekking hadden op de vroegere catch-all categorieën, werd de grootste waarde telkens uitgemaakt door overbrengingen van goederen op de Gemeenschappelijke Militaire Lijst. Die goederen zouden momenteel dus nog steeds vergunningsplichtig zijn.

De overbrenging van goederen onder ML11 betreft elektronische apparatuur speciaal ontworpen voor militair gebruik, met een vergunde waarde van € 8,4 miljoen. Die waarde komt grotendeels op het conto van een vergunning voor de overbrenging van dergelijke goederen naar de defensiegerelateerde industrie in Duitsland. Gelijkaardige overbrengingen van dergelijke producten vormen de voorbije jaren een belangrijk aandeel van de totale waarde van de vergunde overbrenging vanuit het Vlaams Gewest. Een derde significante categorie van overgebrachte goederen is 'speciaal militair oefenmaterieel' (ML14), met een totale vergunde waarde van € 5,2 miljoen. Deze waarde wordt vooral gerealiseerd door één vergunning ter waarde van € 5 miljoen voor de defensiegerelateerde industrie in Duitsland.

Figuur 7: Aard van de vergunde overbrenging vanuit het Vlaams Gewest in 2015.

Wat betreft de waarde van de afgeleverde vergunningen wordt het grootste gedeelte overgebracht naar Duitsland. De Duitse defensiegerelateerde industrie vormt dus de belangrijkste afzetmarkt van Vlaamse defensieproducten, een tendens die reeds enkele jaren is vast te stellen. Het gaat dan veelal om diverse soorten onderdelen die in het Vlaams Gewest worden geproduceerd en vervolgens in Duitsland door grotere systeemintegratoren worden verwerkt in afgewerkte militaire producten.

3.2.4 Eindgebruik van de vergunde overbrenging vanuit het Vlaams Gewest

De controle op het eindgebruik van de vergunde defensieproducten vormt een essentieel onderdeel van een effectief wapenexportcontrolesysteem. We beschreven hierboven reeds hoe het Wapenhandeldecreet, door de implementatie van Richtlijn 2009/43, een soepeler controleregime installeert voor de controle op eindgebruik in het geval van overbrengingen naar andere EU-lidstaten vanuit het Vlaams Gewest. Wanneer het laatste gekende eindgebruik binnen de grenzen van de EU blijft, vermeldt het decreet geen specifieke criteria voor de toetsing van de aanvraag. In de praktijk blijkt dat vergunningsaanvragen voor overbrengingen van militaire en defensiegerelateerde goederen enkel administratief en technisch beoordeeld worden.⁴² Enkel in het geval dat op het moment van de behandeling van de vergunningsaanvraag vaststaat dat het eindgebruik buiten de EU zal liggen, gebeurt er een politieke toets op basis van de toetsingscriteria

in artikel 26 (die gebaseerd zijn op de criteria van het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944) en artikel 28 van het Wapenhandeldecreet. In het kader van de overbrenging van defensieproducten, kan de bevoegde dienst ook extra garanties eisen voor het eindgebruik, zoals een verificatie van de eindgebruiker, of relevante verbintenissen van de bestemming of eindgebruiker.⁴³

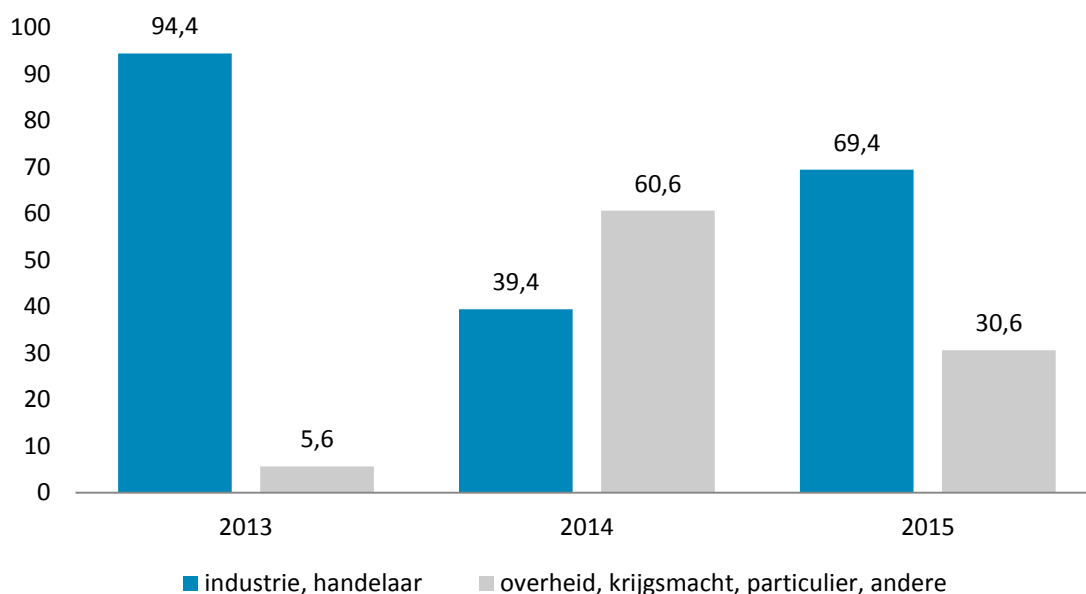
Het Wapenhandeldecreet maakt een onderscheid tussen bestemming - de eerste ontvanger van de goederen - en de eindgebruiker, de op het moment van de beslissing van de vergunningsaanvraag laatst gekende natuurlijke of rechtspersoon waaraan het gebruik van het goed zal toekomen.⁴⁴ Die definitie van eindgebruiker betekent dat ook een wapenhandelaar of de (defensiegerelateerde) industrie decretaal gezien als laatst gekende eindgebruiker kan worden geregistreerd. In die laatste gevallen worden de defensieproducten per definitie nog doorverkocht, al dan niet na integratie van het product in een groter geheel. Dat impliceert dat de effectieve eindgebruiker op het moment van de uitreiking van de vergunning niet gekend is.

De Vlaamse defensie-industrie produceert relatief weinig afgewerkte militaire goederen die als zodanig ingezet kunnen worden in gewapende conflicten, maar vooral (hoogtechnologische) onderdelen en toebehoren van dergelijke militaire goederen. Vlaamse bedrijven leveren daarom relatief weinig rechtstreeks aan krijgsmachten of overheden, maar eerder aan andere defensiebedrijven, die deze producten verder integreren in afgewerkte defensiegoederen.⁴⁵ Dat blijkt uit de bestemmingen van de Vlaamse defensieproducten in het kader van overbrengingen. Voor de meerderheid van de vergunningen (42/79) zijn de goederen bestemd voor de industrie in andere EU-lidstaten; geen enkele vergunning betreft overbrenging van goederen naar een krijgsmacht binnen de EU.ⁱ In 28 van 42 betreffende gevallen is de effectieve eindgebruiker – in de praktijk een concrete krijgsmacht – wel bekend. Het gaat dan om producten bestemd voor integratie in grotere gehelen met als eindgebruikers krijgsmachten van landen binnen de EU (Nederland en Denemarken) en buiten de EU (Algerije, Chili, India, Oman, Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten en Thailand).

Voorafgaand aan de inwerkingtreding van het Wapenhandeldecreet werd de controle op het eindgebruik van de vergunde producten de achilleshiel van het Vlaamse wapenexportcontrolebeleid genoemd.⁴⁶ Het aandeel van de Vlaamse wapenexport met de (defensiegerelateerde) industrie of een handelaar als laatst gekende eindgebruiker schommelde in die periode tussen 60 tot 78 procent.⁴⁷ Door de inwerkingtreding van een nieuw regelgevend kader via het Wapenhandeldecreet is het niet mogelijk om die gegevens zonder meer te vergelijken met de periode sinds 2012. De verschillende regimes voor controle op eindgebruik tussen enerzijds intra-EU handel en anderzijds extra-EU handel is daarvoor de belangrijkste reden. Omdat het Wapenhandeldecreet reeds drie volledige jaren in werking is, wordt het opnieuw interessant en relevant om de mate van (on)gekend eindgebruik verder te bekijken. Figuur 8 geeft daarom een overzicht van het laatst gekende eindgebruik in het geval van overbrengingen van defensieproducten vanuit het Vlaams Gewest in de periode 2013-2015.

ⁱ De andere bestemmingen van de overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest zijn particulieren (n=26), wapenhandelaars (n=8) en 'andere' (n=1). Bij een vergunning ontbreekt in de rapportage informatie over de bestemming.

Figuur 8: Aandeel van vergunde overbrenging van defensieproducten vanuit het Vlaams Gewest per type van laatst gerapporteerde gebruiker (in waarde), 2013-2015

Ook na de implementatie van het nieuwe Wapenhandeldecreet blijft het aandeel van ongekend eindgebruik – waarbij dus de laatst gekende eindgebruiker de industrie of een wapenhandelaar is – hoog. In de voorbije drie jaar schommelde dit percentage relatief sterk, maar globaal genomen blijft het tijdens die periode rond 60 à 70% van de totale vergunde waarde van de overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest schommelen. De hoge mate van ongekend eindgebruik in de Vlaamse wapenexport heeft verschillende implicaties, zeker in de context van de intra-EU wapenhandel. Voor overbrengingen naar andere EU-lidstaten, waarbij het laatst gekende eindgebruik binnen de EU blijft, gelden immers minder strenge controles. Ook de mogelijkheid om beperkende maatregelen en bijkomende a posteriori controles op het eindgebruik op te leggen wordt, met name voor de overbrenging van onderdelen, in zekere mate beperkt. Dat betekent dat er momenteel weinig zicht is op de manier waarop elementen, zoals het (niet-)essentiële karakter van onderdelen en de gevoeligheid van de overbrenging ervan, door de bevoegde dienst worden beoordeeld en hoe in de praktijk met wederuitvoerverbintenissen en bijkomende controles achteraf om het effectieve eindgebruik in beeld te brengen, wordt omgegaan in het kader van overbrengingen van defensieproducten vanuit het Vlaams Gewest.

Gezien de ML-categorieën waarvan het effectieve eindgebruik ongekend blijft, gaat het veelal om componenten die verder geïntegreerd worden in grotere gehelen. In die gevallen worden de controle op het eindgebruik en de beoordeling van de criteria van het Gemeenschappelijk Standpunt overgedragen naar een andere EU-lidstaat. Hoewel Richtlijn 2009/43 in eerste instantie tot doel heeft de interne defensiemarkt binnen de EU te stimuleren, maakt deze overdracht van de beoordeling van de toetsingscriteria naar een andere EU-lidstaat duidelijk dat de ontwikkeling van een sterkere en meer eengemaakte defensie- en veiligheidsmarkt in Europa onvermijdelijk gevolgen heeft voor de uitvoer van dergelijke producten vanuit de EU naar landen buiten Europa.⁴⁸ De controle op het eindgebruik – en de toetsing van de criteria van het Gemeenschappelijk Standpunt – wordt op die manier overgedragen aan andere EU-lidstaten. In de praktijk zijn dat veelal de grotere lidstaten waarin de systeemintegratoren vaak gevestigd zijn. Hoewel de vermelde overdracht gebaseerd is op het nastreven van een principiële vertrouwen in de andere lidstaten van de EU, bestaan in de praktijk nog belangrijke verschillen tussen EU-lidstaten in de wijze waarop de criteria van het Gemeenschappelijk Standpunt worden geïnterpreteerd en toegepast.

Diverse voorbeelden tonen dit gebrek aan eensgezindheid aan. Zo bleek recent dat verschillende lidstaten andere beleidskeuzes aanhielden in de reactie op de gebeurtenissen tijdens de Arabische Lente.⁴⁹ Terwijl een aantal landen (waaronder Nederland) initieel een strikter beleid ten aanzien van landen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika instelden, leken sommige EU-lidstaten (zoals Frankrijk) hun versoepelde beleid ten aanzien van exports naar de Arabische wereld in deze periode aan te houden, of bouwden ze hun restrictieve beleid ten aanzien van deze staten af, zoals Duitsland.⁵⁰ Enkel ten aanzien van Libië en Syrië werden in 2011 door de Europese Raad wapenembargo's opgelegd. Het embargo voor Syrië verviel echter in mei 2013 door een gebrek aan eensgezindheid bij de Europese lidstaten⁵¹: sommige landen waren voorstander van een blijvend algemeen embargo, terwijl andere landen wilden overgaan tot wapenleveringen aan de Syrische oppositie. Een ander voorbeeld van dat verschil in beleid, is de wijze waarop wapenhandel naar Israël wordt behandeld. Het Vlaams Gewest hanteert sinds 2006 een de facto wapenembargo ten aanzien van de uitvoer van defensiegerelateerd materiaal naar Israël⁵², waardoor sindsdien geen definitieve uitvoer van militaire goederen naar dat land plaatsvindt. Israël is daarentegen voor Duitsland, het belangrijkste ontvangende land van overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest, een zeer belangrijke handelspartner: meer dan 70% van alle uitvoer vanuit de Europese Unie naar Israël gebeurt vanuit Duitsland, in 2013 met een vergunde waarde van € 266,6 miljoen (op een totale vergunde uitvoer naar Israël vanuit de EU van € 370,8 miljoen in 2013). Die (en andere) voorbeelden illustreren hoe in de praktijk tussen EU-lidstaten verschillen in interpretatie en toepassing kunnen bestaan in de beoordeling van uitvoervergunningen voor militair materieel, ondanks het bestaan van gemeenschappelijke beoordelingscriteria.

4 Buitenlandse wapenhandel met derde landen

Ook wat betreft de handel in defensieproducten met niet EU-lidstaten is vanuit de Europese Unie een regulerend kader ingevoerd, met name bij het bepalen van de toetsingscriteria op basis waarvan de beslissing tot het afleveren van een vergunning voor de uitvoer van defensieproducten wordt genomen. Het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB van de Europese Raad vermeldt acht criteria waarmee lidstaten rekening dienen te houden bij de beoordeling van vergunningsaanvragen voor de uitvoer buiten de EU. Dat type regelgeving legt lidstaten op hun nationale beleid in overeenstemming te brengen met de elementen in het gemeenschappelijke standpunt, hoewel de lidstaten nog steeds exclusief bevoegd zijn voor de beoordeling van de aanvragen. Zoals eerder vermeld zijn die criteria decretaal verankerd in het Vlaamse Wapenhandeldecreet en bevat het Wapenhandeldecreet zes bijkomende beoordelingscriteria (zie het overzicht op pagina 8).

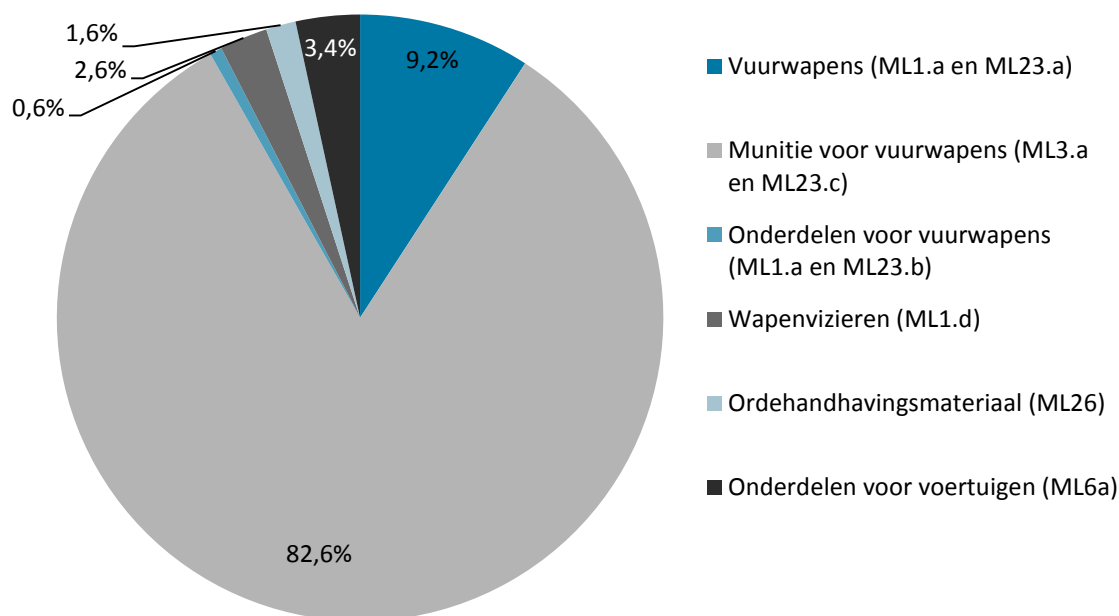
4.1 Invoer van wapens vanuit derde landen

In het geval van invoer is een individuele of gecombineerde vergunning noodzakelijk voor de invoer van 'gevoelige goederen', aangevuld met een lijst van goederen opgesteld door de Vlaamse regering die vergunningsplichtig zijn wegens de bedreiging van de openbare orde of veiligheid (bijlage 2 bij het Wapenhandelbesluit). In 2015 zijn 73 vergunningen afgeleverd voor de invoer van wapens naar het Vlaams Gewest. Die vergunningen hebben een waarde van € 6,5 miljoen. Hoewel het aantal vergunningen hoger is dan in 2014 (toen 54 vergunningen werden afgeleverd) is de vergunde waarde lager dan in dat jaar (toen het nog € 11,2 miljoen bedroeg). Dat verschil is vooral toe te schrijven aan de invoer in 2014 van vuurgeleidingssystemen (ML5) en wapenvizieren (ML1.d) en warmtebeeldapparatuur (ML15.c) met een gezamenlijke waarde van € 6,6 miljoen.

De overgrote meerderheid van de afgeleverde vergunningen voor de invoer naar het Vlaams Gewest heeft betrekking op vuurwapens en munitie voor vuurwapens. Ook wat de totale vergunde waarde van de invoer naar het Vlaams Gewest in 2015 betreft, staan die goederen in voor het overgrote aandeel.ⁱ Vooral de invoer van munitie voor vuurwapens (ML3.a en ML23.c) vormt een belangrijk aandeel van de invoer naar het Vlaams Gewest: 83% van de waarde van de vergunde invoer (of een bedrag van € 5,3 miljoen) valt binnen die categorie (zie figuur 10). Vuurwapens vormen de tweede belangrijkste categorie van ingevoerde goederen naar het Vlaams Gewest, met een vergunde waarde van € 592.000. Het overgrote deel van de ingevoerde vuurwapens en munitie in 2015 komt vanuit twee landen, Zwitserland en de Verenigde Staten, met een vergunde waarde van respectievelijk € 3,6 en € 2,3 miljoen.

ⁱ Slechts drie van de 73 uitgereikte vergunningen gaan niet over vuurwapens of munitie: twee vergunningen betreffen de invoer van ordehandhavingsmateriaal ter waarde van € 100.000 met de Belgische overheid als eindgebruiker, een derde vergunning gaat over de invoer van onderdelen van voertuigen (ML6.a) vanuit de Verenigde Staten voor de Belgische krijgsmacht voor een bedrag van € 220.944.

Figuur 9: Aard van de vergunde invoer vanuit niet-EU landen naar het Vlaams Gewest in 2015.

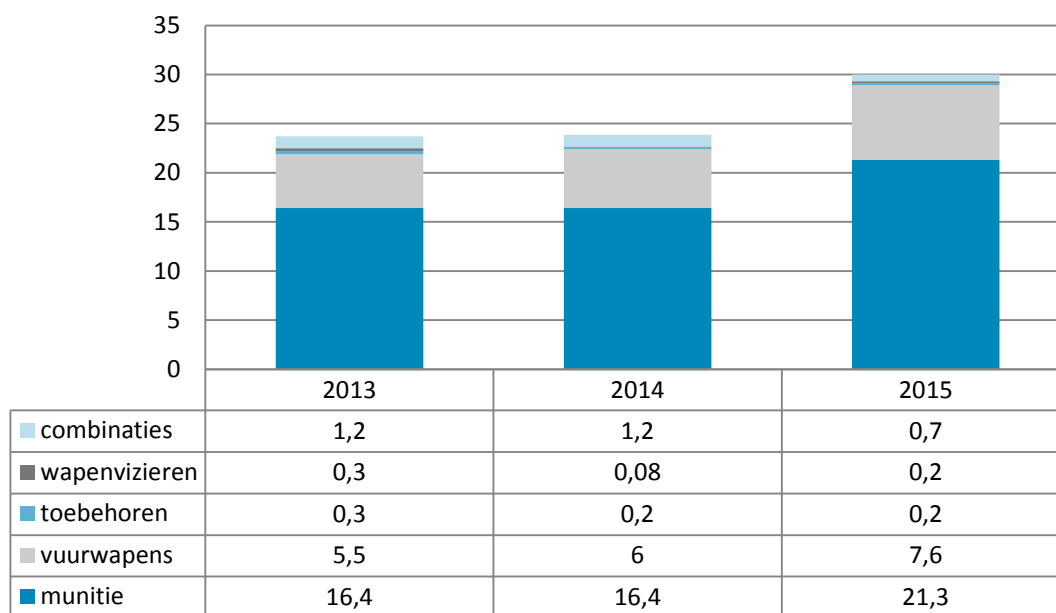

De bestemmingen van de ingevoerde producten zijn in 2015 vooral wapenhandelaars (in 41 vergunningen) en particulieren (in 30 vergunningen). Met uitzondering van twee vergunningen voor de invoer van ordehandhavingsmateriaal door een handelaar met de Belgische overheid als eindgebruiker, gaat het in al die vergunningen om de invoer van vuurwapens en/of munitie voor vuurwapens. In zes vergunningen met een wapenhandelaar als bestemming was het effectieve eindgebruik gekend en waren de goederen telkens voorzien voor de Belgische overheid of krijgsmacht.

De overige twee invoervergunningen uit 2015 vermelden de defensiegerelateerde industrie in het Vlaams Gewest als bestemming, met een krijgsmacht als effectieve eindgebruiker. Een vergunning betrof de invoer van onderdelen van voertuigen (ML6) voor de Belgische krijgsmacht, in het andere geval ging het om de invoer van wapenvizieren (ML1.d) met een vergunde waarde van € 165.712 vanuit de Verenigde Staten, met de Chileense krijgsmacht als eindgebruiker.

Uit de analyses van de uitgereikte individuele vergunningen zowel voor de overbrenging (zie 3.1) als voor de invoer naar het Vlaams Gewest blijken ze in 2015 vooral te gaan over vuurwapens en munitie voor vuurwapens. In 2015 zijn 606 vergunningen voor de overbrenging of invoer van vuurwapens en munitie naar het Vlaams Gewest uitgereikt. De meerderheid daarvan betreft overbrengingen vanuit andere EU-lidstaten naar Vlaanderen. De totale vergunde waarde van de invoer of overbrenging naar het Vlaams Gewest van vuurwapens bedraagt € 7,6 miljoen in 2015, de totale waarde van de vergunde invoer en overbrenging van vuurwapenmunitie naar het Vlaams Gewest ligt in 2015 op € 21,3 miljoen (figuur 10).

Figuur 10: Aard van de overgebrachte en ingevoerde goederen naar het Vlaams Gewest 2013-2015, in € miljoen

In vergelijking met de voorgaande jaren ligt de waarde van de vergunningen voor de invoer/overbrenging van vuurwapens en munitie in 2015 beduidend hoger (zie figuur 10). Ook het aantal uitgereikte vergunningen voor dergelijke transacties is de afgelopen jaren toegenomen. In 2013 waren er 506 invoer- of overbrengingsvergunningen naar het Vlaams Gewest, waarvan 52 voor de invoer van vuurwapens of munitie en 448 voor de overbrenging van vermelde goederen. In 2014 werden 534 individuele vergunningen uitgereikt, waarvan 52 voor de invoer van vuurwapens en munitie en 482 voor de overbrenging naar het Vlaams Gewest. Dat suggereert dat de voorbije drie jaren de invoer en overbrenging van vuurwapens en munitie geleidelijk is toegenomen. Dat vertaalt zich ten eerste in de verhoogde waarde van de vergunningen in 2015, maar daarnaast ook in de geleidelijke toename van het aantal uitgereikte vergunningen.

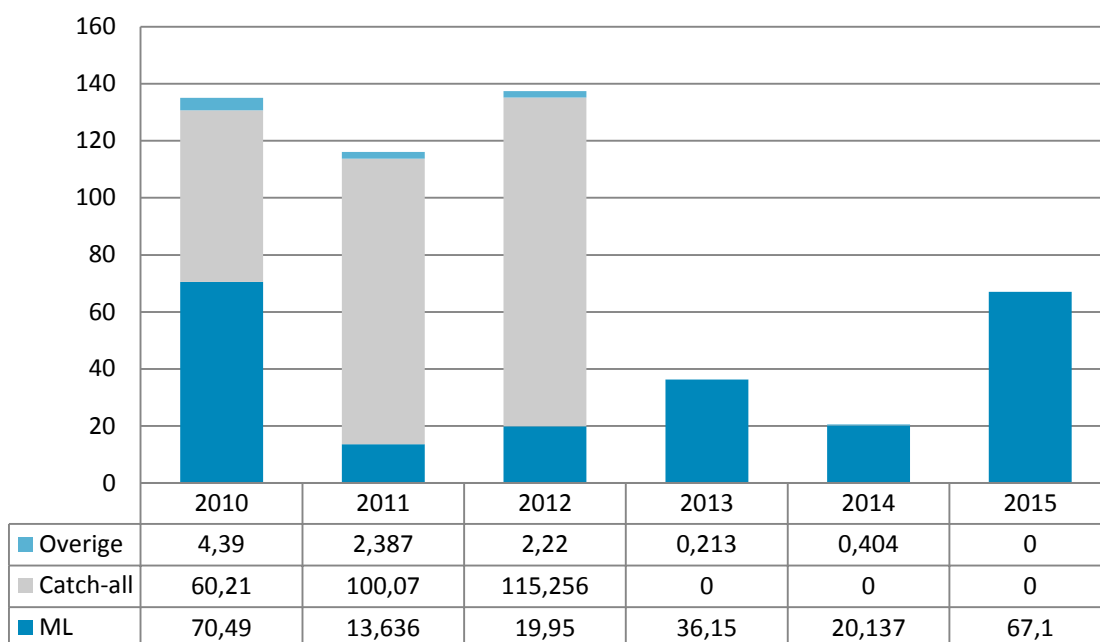
4.2 Uitvoer van wapens naar derde landen

Wat betreft de uitvoer naar landen buiten de EU, stelt het Wapenhandeldecreet dat een individuele of gecombineerde vergunning aangevraagd dient te worden voor alle goederen die vermeld worden in de Gemeenschappelijke Militaire lijst (ML1 – ML22). Die vergunningsplicht geldt eveneens voor een bijkomende lijst met ordehandhavingsmateriaal die in het Wapenhandelbesluit is opgenomen, rekening houdend met het risico op gebruik voor binnenlandse repressie. Tot slot kan de Vlaamse Regering in het geval van uitvoer naar derde landen goederen ook via de toepassing van de catch-all clause onder controle plaatsen. Ook goederen die niet in de Gemeenschappelijke Militaire Lijst of in de lijst met ordehandhavingsmateriaal voorkomen, kunnen zo op ad hoc basis onder vergunningsplicht worden geplaatst.

In 2015 bedroeg de waarde van de vergunde rechtstreekse uitvoer vanuit het Vlaams Gewest naar niet EU-lidstaten € 67,1 miljoen. In totaal werden 36 vergunningen voor de uitvoer van militaire producten goedgekeurd. Dat is minder dan in 2013 en 2014, toen respectievelijk 52 en 48

vergunningen voor uitvoer werden goedgekeurd. De vergunde waarde van de uitvoer ligt in 2015 wel hoger dan in voorafgaande jaren (figuur 11). Dat grote verschil is vooral toe te schrijven aan een vergunning voor de uitvoer van 'speciaal militair oefenmaterieel' (ML14) naar de defensiegerelateerde industrie in de Verenigde Staten, met een vergunde waarde van € 39,8 miljoen. Net zoals bij de overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest wordt het grootste gedeelte van de vergunde waarde bepaald door enkele grote vergunningen. Naast de eerder vermelde vergunning, zijn er zes individuele vergunningen met een waarde van € 1 miljoen en meer.

Figuur 11: Evolutie van de waarde van de vergunde extra-communautaire wapenuitvoer vanuit het Vlaams Gewest (in miljoen €), 2007-2015.

In 2015 zijn meer bepaald waardevolle vergunningen afgeleverd voor de uitvoer van:

- wapenvizieren (ML1.d) naar de Chileense krijgsmacht (€ 11,6 miljoen)
- (onderdelen van) voertuigen (ML6.a) via de defensiegerelateerde industrie naar de krijgsmacht van Indonesië (€ 7,6 miljoen)
- onderdelen van voertuigen (ML6.a) naar de krijgsmacht van de Verenigde Staten (€ 2,7 miljoen)
- onderdelen voor gevechtsvliegtuigen (ML10.a) voor de defensiegerelateerde industrie in de Verenigde Staten voor € 1,6 miljoen
- (onderdelen van) onbemande vliegtuigen van € 1 miljoen naar de industrie en krijgsmacht van de Verenigde Arabische Emiraten.

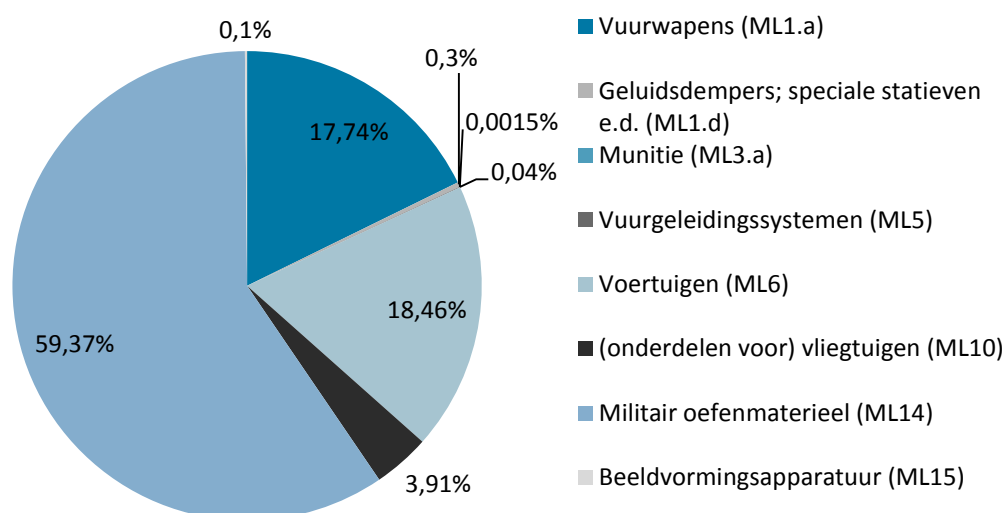
De zeven vergunningen samen vertegenwoordigen € 64,3 miljoen, ongeveer 95% van de vergunde waarde van de uitvoer vanuit het Vlaams Gewest in 2015.

Het grote verschil in de waarde van de vergunde uitvoer tussen 2015 en de twee jaren voordien wijst niet op een structurele groei van de Vlaamse defensie(gerelateerde) industrie, maar lijkt vooral het gevolg van eenmalige commerciële opportuniteiten. Er zijn immers geen indicaties van een systematische en/of graduele groei van de Vlaamse wapenexport, waarvan de omvang daarentegen vaak sterk wordt beïnvloed door enkele grote vergunningen. Het blijft echter opmerkelijk dat, in vergelijking met de jaren voorafgaand aan het nieuwe Wapenhandeldecreet, de totale waarde van de vergunde uitvoer de laatste drie jaren heel wat lager ligt dan in de periode daarvoor. Zoals ook blijkt uit figuur 11 is die afname het gevolg van de gewijzigde toepassing van de catch all clause, die met het nieuwe Wapenhandeldecreet een striktere interpretatie met zich meebracht dan in de toenmalige federale wet van 1991 betreffende de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie.ⁱ Er zijn dus geen indicaties dat de omvang van de handel in defensiegerelateerd materieel zou afnemen, wel dat de omvang van de vergunningsplichtige handelsstromen na de implementatie van het Wapenhandeldecreet is verminderd.

4.2.1 Aard van de vergunde uitvoer naar derde landen

Zoals eerder aangehaald, wordt meer dan de helft van de vergunde uitvoer ingenomen door één vergunning voor de uitvoer van speciaal militair oefenmaterieel (ML14) naar de defensiegerelateerde industrie in de Verenigde Staten. Andere goederen die worden uitgevoerd, zijn (onderdelen van) voertuigen (ML6), vuurwapens (ML1) en (onderdelen voor) vliegtuigen (ML10). Andere categorieën - munitie (ML3), vuurgeleidingssystemen (ML5) en beeldvormingsapparatuur (ML15) – komen in zeer beperkte mate voor in de uitvoer vanuit het Vlaams Gewest in 2015.

Figuur 12: Aard van de vergunde extra-communautaire wapenexport vanuit het Vlaams Gewest

ⁱ De lijst van producten waarop deze federale wet van toepassing was, bevatte een categorie "andere uitrusting en ander materieel, bestemd voor het ondersteunen van militaire acties". Op basis van die brede formulering kon en werd in de praktijk een brede waaier aan producten bestemd voor de ondersteuning van militaire acties onder controle geplaatst.

Aandachtspunt: verschuivingen in de aard van vergunde uitvoer en overbrenging?

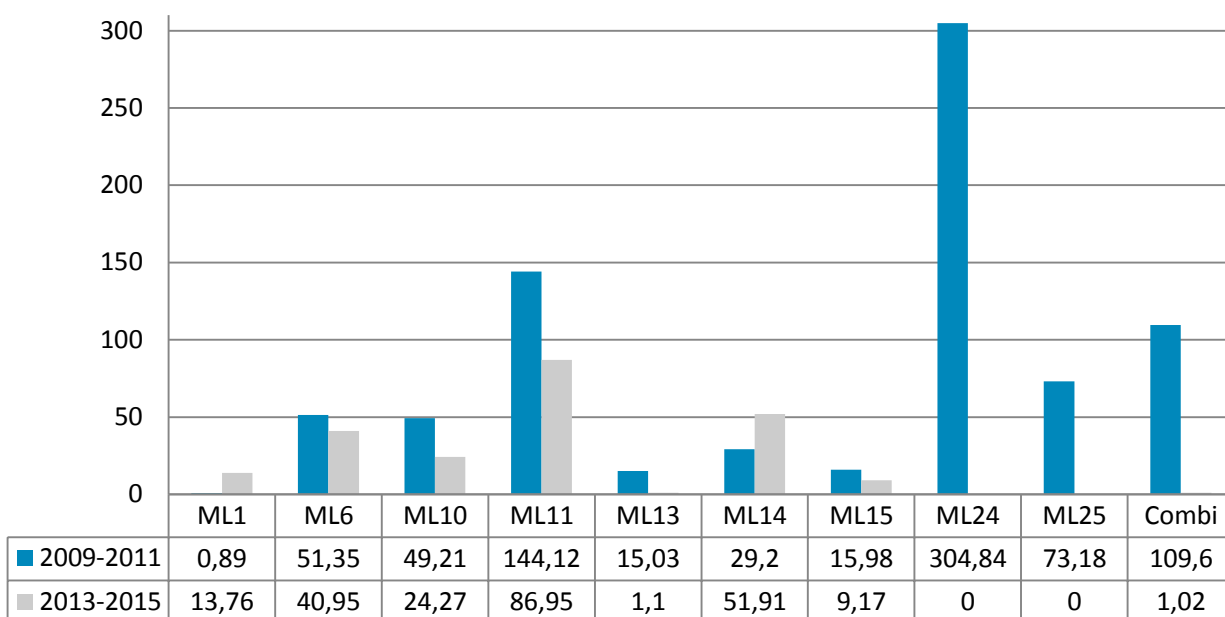
Eerder in dit jaarverslag en in eerdere publicaties van het Vredesinstituut is gewezen op de impact van de inwerkingtreding van het Wapenhandeldecreet op de praktijk van de wapenexportcontrole in het Vlaams Gewest. Het wegvallen van (de toepassing van) de catch-all clause is daar het meest concrete voorbeeld van.⁵³ Het blijft echter onduidelijk in welke mate producten die voorheen via het invoeren van de catch-all clause onder vergunning werden geplaatst, nu onder een specifieke categorie van de Gemeenschappelijke Militaire Lijst worden gecatalogeerd, dan wel of de controle op die producten is weggefallen.⁵⁴ Tijdens de bespreking van het jaarverslag buitenlandse wapenhandel 2013 in de Commissie Buitenlands Beleid lichtte de minister-president toe dat een technische analyse op basis van de nieuwe catch-all bepaling leidde tot de uitreiking van diverse schriftelijke bevestigingen van niet-toepasselijkheid van de catch-all. Bovendien werden tegelijkertijd bepaalde goederen opnieuw geclassificeerd als defensiegerelateerde producten en dus per definitie als vergunningsplichtig.⁵⁵ Dit zou betekenen dat goederen die voorheen op basis van de catch all clause onder vergunningsplicht werden geplaatst, hetzij niet langer vergunningsplichtig zijn, hetzij onder specifieke productcategorieën op de Gemeenschappelijke Militaire Lijst worden geplaatst en als dusdanig vergunningsplichtig blijven.

Om na te gaan in welke mate producten die voorheen onder de catch-all clause werden geplaatst nu onder een categorie van de Gemeenschappelijke Militaire Lijst worden gecatalogeerd, bekijken we de aard van de vergunde uitvoer en overbrenging in de periode voor en na de implementatie van het Vlaams Wapenhandeldecreet. Die vergelijking kan een eerste indicatie geven van de mate waarin verschuivingen hebben plaatsgevonden in de aard van de vergunde uitvoer en overbrenging vanuit het Vlaams Gewest. Omwille van de sterke jaarlijkse schommelingen en om de mogelijke impact van enkele grote vergunningen enigszins uit te vlakken hebben we ervoor gekozen om de periode 2013-2015 te vergelijken met de periode 2009-2011. Het jaar 2012 is niet in de analyses betrokken omdat het wetgevende kader en de praktijk van de wapenexportcontrole tijdens dat jaar wijzigde. Ook wordt het onderscheid tussen overbrenging en uitvoer niet gehanteerd, omdat dat juridische verschil pas met de inwerkingtreding van het Wapenhandeldecreet is ontstaan.

Tabel 3 vermeldt enkel de meest omvangrijke categorieën. Er zijn vanuit het Vlaams Gewest ook binnen andere categorieën op de Gemeenschappelijke Militaire Lijst vergunningen goedgekeurd, maar de vergunde waardes daarvan liggen voor elke categorie in beide periodes vrij laagⁱ.

ⁱ ML categorieën 2, 3, 4, 5, 7, 9, 16 en 17 en de bijkomende regionale categorieën ML23 en ML26.

Tabel 3: Aard van de vergunde producten voor uitvoer en overbrenging vanuit het Vlaams Gewest (in miljoen €), voor de periodes 2009-2011 en 2013-2015.

Tabel 3 toont dat de opvallendste verschuiving, zoals verwacht, plaatsvindt binnen de categorieën ML 24 en ML25. Dat zijn de categorieën met de producten die door de Vlaamse overheid als vergunningsplichtig werden beoordeeld via de toepassing van de catch-all clause uit de federale wet van 1991. In de periode 2009-2011 werd voor € 378 miljoen aan uitvoervergunningen uitgereikt voor producten die geklasseerd werden als catch-all. Sinds de inwerkingtreding van het nieuwe Wapenhandeldecreet werd slechts een vergunning uitgereikt op basis van de (nieuwe) catch-all clause.ⁱ

Wat verder opvalt is dat ook de waarde van de uitvoer of overbrenging van elektronische apparatuur (ML11), (onderdelen voor) vliegtuigen (ML10) en gepantserde of beschermende apparatuur (ML13) in 2013-2015 lager ligt dan in 2009-2011ⁱⁱ. Daartegenover staat dat de vergunde waarde voor bepaalde categorieën in de periode na de implementatie van het Wapenhandeldecreet hoger ligt dan in de periode daarvoor. Zo valt de vergunde waarde binnen ML1 (vuurwapens en onderdelen) op. De (veel) hogere waarde van die categorie is in de periode 2013-2015 grotendeels toe te schrijven aan één belangrijke vergunning met een waarde van € 11,5 miljoen voor wapenvizieren voor de Chileense krijgsmacht in 2015. Daarnaast is ook in een andere categorie sprake van een gelijkaardige tendens: de vergunde waarde in ML14 ligt in de periode 2013-2015 hoger dan in 2009-2011.

ⁱ In 2014 werd via de toepassing van de catch-all clause de uitvoer van visualisatieschermen (ML24) en software (ML25.e) naar de defensieregelateerde industrie in Turkije, die deze zou inbouwen in een werkstation van een mobiel raketlanceerplatform voor de krijgsmacht van de Verenigde Arabische Emiraten, ter waarde van € 305.000 onder vergunning geplaatst. Omdat die vergunning een combinatie van goederen uit twee ML-categorieën is, zit deze vergunning onder 'combi' vervat.

ⁱⁱ Opvallend is ook de sterke afname van het gebruik van vergunningen met een combinatie van verschillende ML-categorieën. Hoewel het in beide periodes over ongeveer evenveel vergunningen gaat (resp. 22 en 25), zijn er vooral in de periode 2009-2011 enkele vergunningen met een zeer hoge waarde.

De nodige voorzichtigheid met de interpretatie van deze tabel blijft geboden aangezien de cijfers sterk beïnvloed kunnen worden door enkele specifieke vergunningen. Ook andere externe factoren kunnen uiteraard een rol spelen. Met dat in het achterhoofd kunnen we in tabel 3 echter geen indicaties vaststellen dat producten die voor 2012 via de toepassing van de catch-all clausule vergunningsplichtig waren, nu systematisch onder een specifieke categorie van de Gemeenschappelijke Militaire Lijst worden gecatalogeerd en op die manier worden gecontroleerd. Gezien de aard van de producten die voor 2012 onder ML24 en ML25 werden geklasseerd, zou dat impliceren dat de vergunde waarde onder de categorieën 6, 9, 10, 11 en 14 hoger zou liggen in de periode 2013-2015, omdat dat de categorieën zijn waaronder deze producten zouden gehercatalogeerd kunnen worden. Enkel de waarde van ML14 ligt echter hoger. Bij de overige ML-categorieën is er geen stijging merkbaar, maar een daling. Dat suggereert dat er geen significante verschuiving heeft plaatsgevonden waarbij producten die voorheen via de catch-all bepaling vergunningsplichtig waren nu onder specifieke categorieën op de Gemeenschappelijke Militaire Lijst zouden vallen.

4.2.2 Controle op eindgebruik en geweigerde vergunningen

Een essentieel element in de beslissing tot toekenning van een vergunningsaanvraag is de controle op het eindgebruik van het product in kwestie. Het is deze controle die overheden in staat moet stellen de opportuniteit van de uitvoer in functie van de mogelijke risico's voor vrede en veiligheid in te schatten en desgewenst de uitvoer te verbieden.⁵⁶ Zoals we reeds eerder beschreven, gebeurt de toetsing van de wenselijkheid van de vergunningsaanvraag op basis van de criteria van het Gemeenschappelijke Standpunt die in artikel 26 van het Wapenhandeldecreeet verankerd zijn.

In 2015 werd één vergunning voor export van defensieproducten geweigerd.ⁱ Het betrof de levering van onderdelen van militaire voertuigen (ML6) aan de defensiegerelateerde industrie in Turkije, met de krijgsmacht van dat land als eindgebruiker. De vergunning had een waarde van € 20.250 en werd geweigerd op basis van criterium 2 van artikel 26, zo blijkt uit het jaarverslag van de Vlaamse Regering. De goederen waarvoor de vergunning werd aangevraagd waren onderdelen voor pantservoertuigen, ontworpen voor troepentransport en als dusdanig inzetbaar in een gewapend conflict en bruikbaar voor oproerbeheersing. De weigering van de vergunning wordt beargumenteerd via de overweging dat er een aanwijsbaar risico bestaat dat deze goederen gebruikt zouden worden bij het begaan of het faciliteren van ernstige schendingen van mensenrechten of het internationaal humanitair recht of dergelijke schendingen minstens kunnen vergemakkelijken.⁵⁷ Het beperkt aantal geweigerde vergunningen is niet uitzonderlijk. Ook in de voorgaande jaren werden nauwelijks formele vergunningsaanvragen geweigerd.

Daarnaast zijn in 2015 ook vijf negatieve adviezen afgeleverd.ⁱⁱ Iedere persoon kan bij de bevoegde dienst een voorlopig, informeel, advies vragen over de eventuele toelaatbaarheid van een in-, uit- of doorvoer, of een overbrenging. Meer bepaald werden negatieve adviezen afgeleverd in de volgende vijf aanvragen:

ⁱ Dit zeer lage aantal geweigerde vergunningen sluit aan bij de tendens van zeer lage aantallen geweigerde uitvoervergunningen vanuit het Vlaams Gewest: in de periode 2007-2015 werden in totaal slechts 22 aanvragen voor een uitvoervergunning geweigerd door de Vlaamse overheid.

ⁱⁱ Daarnaast werd in vier aanvragen een positief voorlopig advies verleend. Twee aanvragen behandelden de uitvoer van diverse producten naar de krijgsmacht van Taiwan, een derde betrof militair oefenmaterieel naar Koeweit voor de Amerikaanse krijgsmacht en een vierde positief advies werd verleend voor de eventuele uitvoer van kogelwerende kleding naar de Presidentiële Garde in Niger.

1) uitvoer van beeldvormingsapparatuur (ML15) naar de overheid van Oekraïne als eindgebruiker (schending criterium 1 art. 26)

2) uitvoer van beeldvormingsapparatuur (ML15), vuurgeleidingssystemen (ML5) en wapenvizieren (ML1.d) naar de krijgsmacht van Saoedi-Arabië (schending criteria 2, 3 en 4 art. 26)

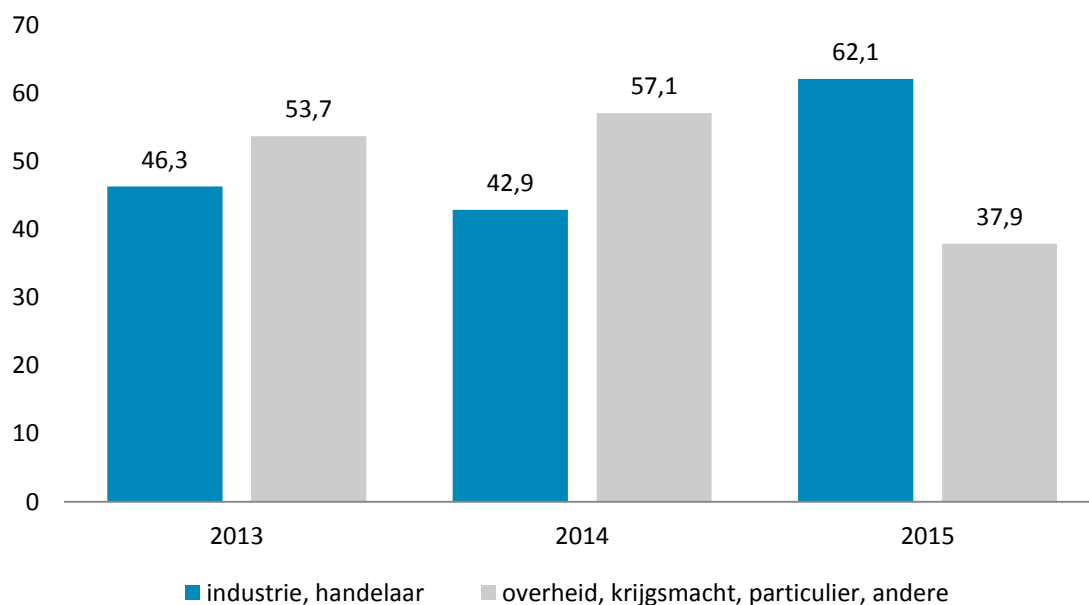
3) uitvoer van wapenvizieren (ML1.d) naar de krijgsmacht van Saoedi-Arabië (schending criteria 2, 3 en 4 art. 26)

4) uitvoer beeldvormingsapparatuur (ML15) en vuurgeleidingssystemen (ML5) naar de krijgsmacht van Venezuela (schending criteria 2, 3 en 7 art. 26)

5) uitvoer wapenvizieren (ML1.d) naar de krijgsmacht van Venezuela (schending criteria 2, 3 en 7 art. 26)

Naar analogie van de analyse op het vlak van de overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest, gaan we ook voor de uitvoer naar niet-EU lidstaten na in welke mate het effectieve eindgebruik van de vergunde defensieproducten gekend is op het moment dat de vergunning wordt uitgereikt. Ook hier kijken we voor de periode 2013-2015 wie de laatste gekende eindgebruiker is op het moment van de beoordeling van de vergunningsaanvraag. Dat laat toe om ook voor de uitvoer naar niet EU-lidstaten vanuit het Vlaams Gewest het aandeel van ongekend eindgebruik in beeld te brengen (figuur 12).

Figuur 12: Aandeel van vergunde export van defensieproducten vanuit het Vlaams Gewest per type van laatst gerapporteerde gebruiker (in waarde), 2013-2015

In tegenstelling tot in 2013 en 2014, is in 2015 in de meerderheid van de vergunde wapenexport naar niet-EU-lidstaten de laatste gekende eindgebruiker de industrie of een handelaar. Meer bepaald is voor 62.1% van de vergunde uitvoer van defensieproducten in 2015 niet geweten wie de effectieve eindgebruiker van dat product zal zijn. In de jaren voordien ging het om respectievelijk 46.3% en 42.9% ongekend eindgebruik. Dat opmerkelijke verschil is niet zozeer een indicatie van een bepaalde tendens, maar is daarentegen in belangrijke mate toe te schrijven aan de eerder

vermelde vergunning voor de uitvoer van militair oefenmaterieel (ML14) naar de Verenigde Staten (€ 39,8 miljoen), met de defensiegerelateerde industrie als laatst gekende eindgebruiker. Gezien de sterke invloed van een vergunning op bovenstaande gegevens, blijft de nodige voorzichtigheid bij de interpretatie ervan geboden.

4.2.3 Uitvoer naar het Midden-Oosten: een case studie

Uitvoer van defensiegoederen naar het Midden-Oosten

Het Midden-Oosten vormt al decennia het toneel van diverse latente spanningen en openlijke gewapende conflicten, zowel binnen als tussen staten. De verkoop en uitvoer van wapens naar landen in die regio is daarom vaak gecontesteerd. De laatste jaren hebben meer concreet de Arabische Lente en het conflict in Jemen sinds maart 2015 in heel wat Europese lidstaten geleid tot belangrijke maatschappelijke en politieke discussies over de uitvoer van defensiegerelateerde goederen naar landen in de regio.⁵⁸ Een voorname reden hiervoor is dat EU-lidstaten belangrijke uitvoerders zijn van defensiegoederen naar het Midden-Oosten.⁵⁹ Uit de gegevens van de *Working Party on Conventional Arms Export (COARM)*ⁱ van de *European External Action Service (EEAS)* blijkt dat het Midden-Oostenⁱⁱ een zeer belangrijke afzetmarkt vormt voor de Europese defensie-industrie. Vooral de grote defensie-industrieën spelen hierin een belangrijke rol: meer dan 70% van alle vergunde uitvoer vanuit de EU naar het Midden-Oosten in 2013 komt op rekening van drie landen, namelijk Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Voor Duitsland gaat het voor 2013 om € 1,5 miljard, met naast uitvoer naar de VAE, Saoedi-Arabië en Qatar, ook een significante uitvoer naar Israël. De Franse uitvoer bedraagt € 1,7 miljard, die van het Verenigd Koninkrijk loopt op tot € 2,3 miljard (voornamelijk door de verkoop van 72 *Eurofighter Typhoon* gevechtsvliegtuigen aan Saoedi-Arabië). Vooral dat laatste land is een zeer belangrijke handelspartner voor de Europese landen. Zo werd in de periode 2010-2013 voor € 14,3 miljard aan defensieproducten vanuit de EU naar dit land uitgevoerd.ⁱⁱⁱ Saoedi-Arabië is daarmee één van de belangrijkste bestemmingslanden van de Europese wapenexport, na de Verenigde Staten en de interne EU-handel.

Ook vanuit België wordt traditioneel heel wat defensiegerelateerd materieel naar het Midden-Oosten uitgevoerd.⁶⁰ In 2014 staat België op de vijfde plaats in de EU wat betreft de totale waarde van de vergunde uitvoer naar de regio, na de grote defensie-industrieën Frankrijk, Duitsland, Spanje en Italië. De totale Belgische uitvoer van wapens naar het Midden-Oosten bedroeg in 2014 € 472,9 miljoen. De overgrote meerderheid van die vergunde uitvoer gebeurt vanuit het Waalse landsgedeelte van België. De Waalse defensiegerelateerde industrie is bijvoorbeeld al jaren de belangrijkste EU-exporteur van vuurwapens (ML1) en munitie voor vuurwapens (ML3) naar het Midden-Oosten. Zo is in 2014 voor een vergunde waarde van € 259,9 miljoen aan vuurwapens uitgevoerd (goed voor 52% van de totale Europese uitvoer van vuurwapens naar de regio) en voor € 187,9 miljoen aan munitie naar de regio. Dat cijfer is bovendien nog een onderschatting van de

ⁱ COARM werd in 1991 opgericht door de Europese Raad om nationale praktijken op het vlak van wapenexportcontrole te vergelijken en mogelijkheden voor een verdere harmonisering te bespreken. Momenteel fungeert de werkgroep als een forum waarin nationale overheden van de EU-lidstaten met elkaar communiceren en praktijken uitwisselen met betrekking tot de export van wapens naar landen buiten de EU. COARM streeft hierbij naar een meer consistente interpretatie van de criteria in het Gemeenschappelijk Standpunt. In die context publiceert het een *User's guide*, waarin wordt beschreven hoe de acht criteria geoperationaliseerd zouden moeten worden.

ⁱⁱ De volgende landen worden in het COARM rapport onder deze noemer samengenomen: Egypte, Bahrein, Iran, Irak, Saoedi-Arabië, Israël, Verenigde Arabische Emiraten, Jemen, Qatar, Koeweit, Jordanië, Libanon, Oman, Palestina, Syrië.

ⁱⁱⁱ Sinds mei 2016 zijn ook de Europese gegevens voor het jaar 2014 beschikbaar. Omdat Frankrijk sinds dat jaar een volledig andere manier van rapportage hanteert, waardoor de gerapporteerde waardes zeven tot acht keer hoger liggen dan de voorbije jaren, is het weinig relevant om 2014 mee in deze analyses op te nemen.

totale vergunde uitvoer naar het Midden-Oosten in 2014 omdat het geen rekening houdt met een zeer groot contract dat door een Waals bedrijf ter waarde van € 3,2 miljard werd afgesloten voor de levering van geschutskoepels voor pantservoertuigen aan de defensiegerelateerde industrie in Canada. De effectieve eindgebruiker van die voertuigen is echter de krijgsmacht van Saoedi-Arabië.ⁱ

De vergunde uitvoer van defensiegerelateerde goederen naar het Midden-Oosten vanuit het Vlaams Gewest blijft daarentegen beperkt. Dit betekent niet dat wapenleveringen naar landen in de regio geen onderwerp van maatschappelijk en politiek debat in het Vlaams Gewest vormen. Integendeel, wapenexport naar het Midden-Oosten staat regelmatig op de agenda van het Vlaams Parlement. Zoals in hoofdstuk 2 reeds uitgebreid beschreven, stond ook in 2015 de uitvoer naar de regio centraal in parlementaire vragen en debatten rond de buitenlandse wapenhandel vanuit het Vlaams Gewest. Ook in de eerste maanden van 2016 is dit thema, en dan met name de uitvoer naar Saoedi-Arabië, verschillende keren op de agenda van het Vlaams Parlement gekomen, zowel in de Commissie Buitenlands Beleid als in de plenaire vergadering.

De nasleep van de Arabische Lente in het Vlaams Gewest: het 'on-hold' beleid

De Arabische Lente en de gebeurtenissen in de nasleep ervan in verschillende Arabische landen hebben bovendien geleid tot de ontwikkeling van een nieuw beleidsinstrument in de Vlaamse wapenexportcontrole, met name de 'on-holdlijst'. Dat beleid, begin 2011 opgestart door de voormalige bevoegde minister, omvat een landenlijst die aangeeft dat vergunningsaanvragen naar die landen niet zullen worden goedgekeurd. De on hold-maatregel is een dynamisch gegeven. Aanvankelijk werden geen vergunningen meer toegestaan voor een eerder brede waaier van gevoelige landen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika en werd aan de betrokken bedrijven gevraagd om lopende vergunningen voor wapenexport bestemd voor deze landen terug te sturen naar de dienst Controle Strategische Goederen (dCSG). Al snel werd de on hold-maatregel beperkt tot een handvol landen in de Arabische wereld. Afhankelijk van de situatie in die landen werden landen aan de on hold-lijst toegevoegd of geschrapt. In 2015 gold deze beleidsmaatregel nog voor Bahrein, Egypte, Syrië en Jemen. Naar aanleiding van een toegekende vergunning voor de uitvoer naar Syrië in de zomer van 2015 werd door de minister-president gepreciseerd dat de on hold lijst enkel geldt voor leveringen aan de overheid en overheidsorganen in die landen.⁶¹ Voor Saoedi-Arabië gold sinds 2013 bijzondere waakzaamheid, maar werden vergunningen niet systematisch geweigerdⁱⁱ (zie eerder).⁶²

De on hold lijst was een specifiek instrument van het Vlaamse buitenlandse beleid en fungeerde na verloop van tijd als een de facto wapenembargo, waarmee de Vlaamse overheid duidelijke keuzes wilde maken.ⁱⁱⁱ Begin 2016 is door de huidige bevoegde minister Geert Bourgeois aangekondigd dat het on hold beleid niet langer van kracht is, omdat er, naar zijn mening, geen juridische grond bestaat voor de maatregel: het Wapenhandeldecreet bevat immers geen concrete en expliciete

ⁱ Mede onder impuls van deze vergunning bekleedt België in 2014 de tweede plaats binnen de EU wat betreft de totale vergunde uitvoer met een waarde van € 4,5 miljard. Enkel Frankrijk vergunde in 2014 meer uitvoer van defensiegerelateerd materieel. Zie echter voetnoot 3 op de vorige pagina omtrent de interpretatie van de Franse exportgegevens.

ⁱⁱ In 2013 besliste de toenmalige minister-president Kris Peeters om bijkomende garanties in te bouwen voor leveringen naar Saoedi-Arabië. Voor elke uit- en doorvoer waarbij het land van bestemming of eindgebruik Saoedi-Arabië is, wordt een verbintenis in de eindgebruikersverklaring geëist waarin wordt verklaard dat de goederen niet uitgevoerd zullen worden uit Saoedi-Arabië zonder toestemming van de Vlaamse overheid, en dat de goederen niet uitgevoerd mogen worden naar Syrië of afgewend worden naar het Syrische conflict. In een antwoord op een schriftelijke vraag van Karim van Overmeire van 29 september 2014 bevestigde de huidige minister-president dat die beleidslijn werd verdergezet.

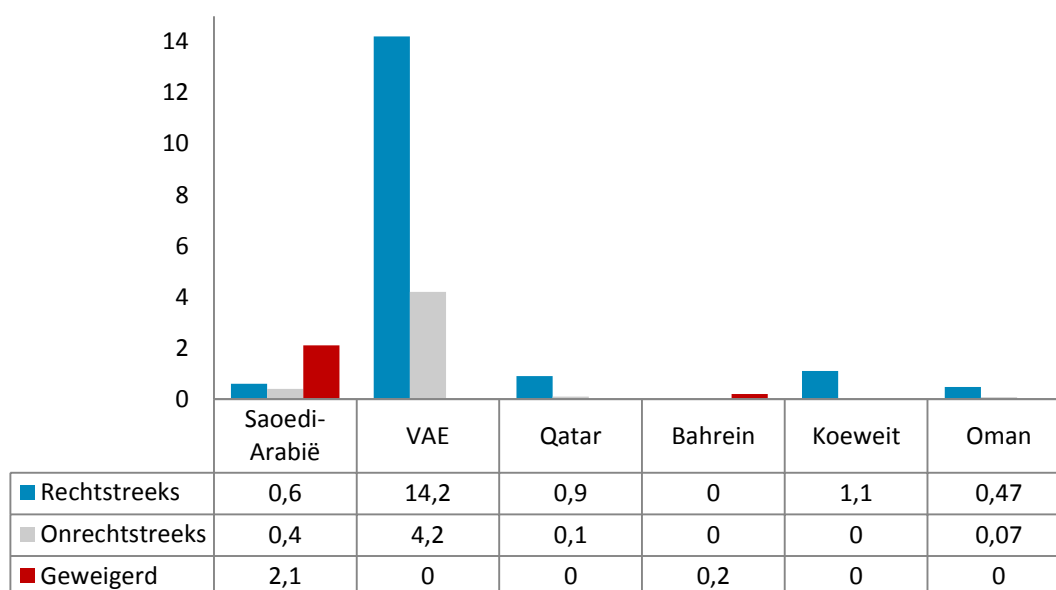
ⁱⁱⁱ Sinds 2005 hanteren de opeenvolgende Vlaamse regeringen, als reactie op verschillende resoluties van het Vlaams Parlement, ook een de facto wapenembargo ten aanzien van Israël, waarbij vergunningsaanvragen voor de uitvoer van defensieproducten naar dat land, wanneer de eindgebruiker het Israëliësch leger is, in principe niet worden goedgekeurd.

mogelijkheid om zelf wapenembargo's af te kondigen.⁶³ Beslissingen over aanvragen voor uitvoervergunningen dienen dus verplicht case-by-case beoordeeld te worden, al gaf de minister-president tegelijkertijd aan dat het hoogst onwaarschijnlijk zou zijn dat aanvragen voor uitvoer naar Saoedi-Arabië momenteel goedgekeurd zouden worden, gezien de huidige situatie in dit land en de betrokkenheid in het conflict in Jemen.

Vlaamse uitvoer naar het Midden-Oosten 2011-2015

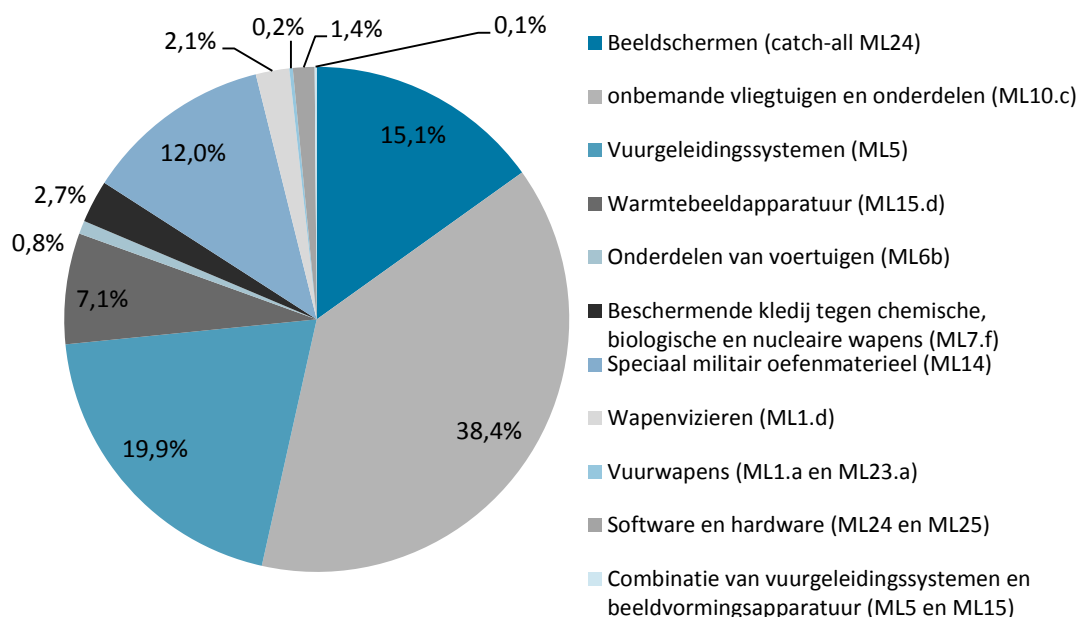
Gezien de bijzondere parlementaire aandacht voor wapenexport naar het Midden-Oosten de voorbije jaren zullen we in deze sectie dieper ingaan op de Vlaamse wapenexport naar die regio. Daarbij nemen we zowel de rechtstreekse als de onrechtstreekse uitvoer op in de periode 2011-2015, de periode waarin het on-hold beleid van kracht was. We analyseren daarom niet enkel defensieproducten die rechtstreeks vanuit het Vlaams Gewest naar het Midden-Oosten worden uitgevoerd, maar ook de uitvoer en overbrenging naar andere bestemmingslanden waarvan op het moment van de vergunningsaanvraag bekend is dat de eindgebruiker zich in een land in het Midden-Oosten bevindt.ⁱ

Figuur 13: Totale waarde vergunde uitvoer naar landen in het Midden-Oosten vanuit het Vlaams Gewest (in miljoen €) tijdens de periode 2011-2015.

ⁱ Belangrijk is op te merken dat ook internationale beperkende maatregelen, in de vorm van internationale wapenembargo's, een invloed hebben op de landen waarnaar vanuit het Vlaams Gewest militaire producten kunnen worden uitgevoerd. Voor België (en Vlaanderen) bindende embargo's kunnen worden afgekondigd door de VN-Veilighedsraad, de Europese Raad of de Organisatie voor Vrede en Samenwerking in Europa (OVSE). In 2015 waren dergelijke embargo's in het Midden-Oosten van kracht voor Libië, Iran, en niet-statelijke actoren actief in Syrië, Irak en Jemen (zoals Al Qaeda, IS en de Houthi's).

Figuur 14: Aard vergunde uitvoer naar landen in het Midden-Oosten vanuit het Vlaams Gewest tijdens de periode 2011-2015.

Uit figuren 13 en 14 over de vergunde uitvoer naar het Midden-Oosten vanuit het Vlaams Gewest zijn enkele conclusies af te leiden. Ten eerste valt op dat de uitvoer vanuit het Vlaams Gewest naar Saoedi-Arabië in de periode 2011-2015 relatief beperkt was. In de praktijk werden bijna geen vergunningen voor uitvoer van militaire producten naar dit land aangevraagd en/of goedgekeurd. Sinds het nieuwe Wapenhandeldecreet zijn tot en met eind 2015 slechts twee vergunningen formeel aangevraagd, waarvan een goedgekeurd in 2014 en een geweigerd, eveneens in 2014.ⁱ Een mogelijke verklaring voor het beperkte aantal uitvoervergunningen naar Saoedi-Arabië in de afgelopen jaren kan liggen in de striktere interpretatie van de catch-all clause in het Vlaams Wapenhandeldecreet van 2012 en het verdwijnen van de toepassing daarvan in de daaropvolgende jaren. Ongeveer de helft van de totale vergunde uitvoer in de periode 2008-2011, de periode voor het nieuwe Wapenhandeldecreet, viel onder de catch-all clause. Het kan bijgevolg zijn dat dezelfde producten (die bestemd zijn voor het ondersteunen van militaire acties) nog steeds naar Saoedi-Arabië worden uitgevoerd, maar dat de uitvoer ervan niet langer vergunningsplichtig is.ⁱⁱ

Daartegenover staat dat met name de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) de voorbije jaren een belangrijke handelspartner waren voor de Vlaamse defensiegerelateerde industrie. In de periode 2011-2015 is dat land de op zes na belangrijkste handelspartner wat betreft de uitvoer van defensieproducten vanuit het Vlaams Gewest (tabel 5). Wanneer we geen rekening houden met andere EU-lidstaten en met niet-EU bondgenoten zoals de Verenigde Staten en Zwitserland, is de VAE, samen met Brazilië en Singapore, de belangrijkste afnemer van defensieproducten geproduceerd in het Vlaams Gewest in vermelde periode.

ⁱ Begin 2016 werd eveneens een vergunningsaanvraag voor Saoedi-Arabië geweigerd (zie eerder).

ⁱⁱ Een voorbeeld hiervan zijn de eerder vermelde *Eurofighter Typhoon* gevechtsvliegtuigen die aan Saoedi-Arabië verkocht zijn, waarin ook producten van Vlaamse makelij verwerkt zijn.

Tabel 5: Totale waarde van de vergunde rechtstreekse en onrechtstreekse wapenexport vanuit het Vlaams Gewest voor de periode 2011-2015.

Land	Totale waarde vergunde uitvoer (in €)
Verenigde Staten	264.902.602
Duitsland	188.040.258
Verenigd Koninkrijk	56.407.692
Italië	35.209.158
Frankrijk	32.248.465
Brazilië	19.485.435
Verenigde Arabische Emiraten	18.523.685
Singapore	18.133.712

In de periode 2011-2015 zijn vergunningen voor zowel rechtstreekse als onrechtstreekse uitvoer naar de VAE goedgekeurd. Ten eerste zijn er zeven vergunningen afgeleverd voor de *rechtstreekse* uitvoer vanuit het Vlaams Gewest van defensieproducten naar de VAE, met een vergunde waarde van € 14,3 miljoen. Al die vergunningen hadden de industrie in dat land als bestemming, met de krijgsmacht van de VAE als eindgebruiker. Sinds 2014 zijn vier rechtstreekse vergunningen goedgekeurd. Drie daarvan zijn uitgereikt in de tweede helft van 2014: twee vergunningen voor de uitvoer van infrarood- en warmtebeeldapparatuur (ML15.d), met een gecombineerde waarde van € 1,5 miljoen, een derde voor systemen voor het opsporen, aanwijzen, verkennen of volgen van doelwitten (ML5.b) met een vergunde waarde van € 4,4 miljoen. Daarnaast is in maart 2015 een vergunningsaanvraag voor de krijgsmacht in de VAE goedgekeurd inzake de uitvoer van onbemande luchtvaartuigen en onderdelen daarvoor (ML10.c) met een waarde van € 1 miljoen.

Bovendien zijn sinds 2011 negen onrechtstreekse uitvoervergunningen afgeleverd, met de krijgsmacht van de VAE als eindgebruiker. Vijf van die vergunningen betroffen goederen die via de toepassing van de catch-all clause onder vergunningsplicht werden geplaatst. In vier gevallen gebeurde dit in 2011 op basis van de oude formulering en betrof het beeldschermen (ML24) die via de Italiaanse, Spaanse of Zwitserse defensiegerelateerde industrie bij de krijgsmacht van de VAE terecht zijn gekomen. De vijfde vergunning betrof in 2014 een combinatie van beeldschermen (ML24) en software (ML25.e) op basis van de nieuwe catch-all clause (zie eerder). Ook zeer recent, in de zomer van 2015, is een vergunning afgeleverd voor de overbrenging van infrarood- en warmtebeeldapparatuur (ML15.d) naar de defensiegerelateerde industrie in Frankrijk, bestemd voor de krijgsmacht van de VAE, met een vergunde waarde van € 112.580.

In totaal werden sinds 2011 voor een vergund bedrag van € 18,5 miljoen aan defensieproducten uitgevoerd naar de VAE, hetzij rechtstreeks vanuit het Vlaams Gewest, hetzij onrechtstreeks via de defensiegerelateerde industrie in de Europese Unie en Zwitserland.

Ook drie andere landen in de regio, Qatar, Koeweit en Oman, hebben in de jaren 2011-2015 defensieproducten vanuit het Vlaams Gewest ingevoerd. Voor Koeweit gaat het in totaal om een vergund bedrag van € 1,12 miljoen, vooral door een vergunning in 2012 voor de uitvoer van militair oefenmateriaal (ML14) naar de krijgsmacht met een waarde van € 992.811. Daarnaast zijn er nog twee kleinere vergunningen voor respectievelijk beeldvormingsapparatuur voor de krijgsmacht (ML15 - € 47.702) en vuurwapens (ML23 – € 77.500) met een particulier als eindgebruiker. Naar Qatar is in de onderzochte periode voor een vergunde waarde van € 945.545 uitgevoerd. Ook voor dat land gaat het vooral om de uitvoer van speciaal militair oefenmateriaal in de tweede helft van 2014 naar de krijgsmacht ter waarde van € 883.665. Sinds maart 2015 zijn nog twee vergunningen voor Qatar goedgekeurd, respectievelijk voor onderdelen van voertuigen via de Franse industrie (€

4.475) naar de krijgsmacht en voor vuurwapens ter waarde van € 13.000 met een particulier als bestemming. Oman heeft in de periode 2011-2015 vanuit het Vlaams Gewest vooral wapenvizieren (ML1.d) ontvangen met een vergunde waarde van ongeveer € 471.820. Daarnaast zijn onderdelen van voertuigen (ML6.b) ter waarde van € 70.000 via de (defensiegerelateerde) industrie in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten naar Oman uitgevoerd.

De afgelopen jaren werden ook verschillende vergunningen voor uitvoer naar het Midden-Oosten geweigerd door de Vlaamse regering. Zoals eerder vermeld is in 2013 een exportvergunning voor Saoedi-Arabië geweigerd, meer bepaald voor de uitvoer van speciaal militair oefenmateriaal dat via de defensiegerelateerde industrie van het Verenigd Koninkrijk de krijgsmacht van Saoedi-Arabië als eindbestemming had. Verder werd in 2013 ook voor de uitvoer naar Bahrein één vergunning geweigerd. Het ging hierbij om de export, via de defensiegerelateerde industrie in Frankrijk, van beeldversterkingsapparatuur (ML15.c) naar de krijgsmacht in Bahrein, met een waarde van € 206.701. Dat land stond op dat moment op de on hold-lijst van de Vlaamse Regering, als gevolg van de interne onrusten tijdens de Arabische Lente, waardoor de uitvoer niet werd toegestaan.

Verhoudingsgewijs worden de meeste defensieproducten vanuit het Vlaams Gewest overgebracht of uitgevoerd naar andere EU-lidstaten of naar andere bondgenoten zoals de Verenigde Staten. De geringe omvang van de uitvoer naar het Midden-Oosten vanuit het Vlaams Gewest kan een gevolg zijn van het concrete aanbod van de hier geproduceerde goederen. De Vlaamse defensie-industrie is vooral gericht op de productie van onderdelen, veel minder op de productie van volledig afgewerkte defensieproducten. Die goederen worden dan ook in eerste instantie uitgevoerd naar landen met een grotere defensiegerelateerde industriële basis, waar grotere systeemintegratoren de componenten verder integreren in grotere gehelen. Landen in het Midden-Oosten ontberen vaak een dergelijke industriële basis en zijn vooral op zoek naar afgewerkte producten. Daarnaast is het niet onmogelijk dat ook het gevoerde beleid ten aanzien van de regio door de opeenvolgende Vlaamse regeringen hierbij een rol speelt. Al geruime tijd voert de Vlaamse overheid immers een specifiek beleid ten aanzien van landen in het Midden-Oosten, aan de hand van resoluties van het Vlaams Parlement (o.a. met betrekking tot Israël, cf. supra), de invoering van de on hold lijst die voornamelijk uit landen uit deze regio bestond, een bijzondere graad van waakzaamheid voor aanvragen voor uitvoer naar Saoedi-Arabië en de parlementaire controle aan de hand van meerdere vragen om uitleg over uitvoervergunningen naar betreffende bestemmingslanden.ⁱ

De problematiek van het ongekende eindgebruik van de overgebrachte en uitgevoerde goederen vanuit het Vlaams Gewest kan echter dat specifieke beleid in het gedrang brengen. Zo bleek eerder in dit rapport dat het met name in het geval van producten met een hoge vergunde waarde vaak niet geweten is waar het afgewerkte product finaal terecht zal komen, zeker in het geval van intra-EU overbrengingen. In dat geval wordt de verantwoordelijkheid voor de controle op het eindgebruik immers de facto overgedragen naar de EU-lidstaat waarin deze onderdelen geïntegreerd worden in grotere gehelen. Voor Vlaamse producten gaat het binnen de EU dan vooral om Duitsland en (in mindere mate) Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk (zie tabel 5). Gezien de hoge mate van ongekennd eindgebruik en de vaststelling dat de drie belangrijkste bestemmingslanden van de Vlaamse wapenexport ook de drie belangrijkste EU-leveranciers van defensieproducten aan het Midden-Oosten zijn, kunnen we ervan uit gaan dat, naast het eerder beperkte gekende eindgebruik van Vlaamse defensieproducten in de regio, de Vlaamse

ⁱ Hoewel reeds enkele jaren in heel wat Europese lidstaten een zekere mate van controversie bestaat over wapenleveringen aan landen in het Midden-Oosten en andere Arabische landen, vooral als gevolg van de Arabische Lente en de reacties daarop, is het nog maar de vraag wat de impact daarvan op het wapenexportbeleid is. In een eerder rapport van het Vredesinstituut bleek immers dat de praktijk van het beleid omtrent wapenexportcontrole naar de landen betrokken in de Arabische Lente in de periode 2010-2012 weinig veranderde.

defensieproducten ook via onze EU-partners in het Midden-Oosten terecht komen. Het overdragen van de toetsing van de beoordelingscriteria in het Gemeenschappelijk Standpunt naar andere EU-lidstaten kan in de realiteit bijgevolg leiden tot het omzeilen van het eigen Vlaamse buitenlandse beleid op het vlak van wapenexportcontrole. Discussies over het on-hold beleid en de effectiviteit ervan gaan dus hand in hand met discussies over het effectieve eindgebruik van in het Vlaams Gewest geproduceerde defensieproducten.

4.3 Doorvoer van wapens over het grondgebied van het Vlaams Gewest

Een laatste aspect van de buitenlandse wapenhandel dat via het Wapenhandeldecreet wordt geregeld is doorvoer. Dat verwijst naar het “vervoer van goederen die uitsluitend het Belgisch grondgebied worden binnengebracht om via dat gebied te worden vervoerd naar een ander land, met uitzondering van overbrengingen tussen twee lidstaten van de EU”.⁶⁴ Als gevolg van de implementatie van Richtlijn 2009/43 in het Wapenhandeldecreet is de doorvoer van defensieproducten enkel vergunningsplichtig indien minstens één van de betrokken landen (het land van oorsprong en/of het land van bestemming) geen lidstaat van de EU is. Doorvoer van goederen over het grondgebied van het Vlaams Gewest die binnen de EU blijven, is niet langer vergunningsplichtig. De afgeleverde vergunningen voor de doorvoer van defensiegerelateerde producten over het grondgebied van het Vlaams Gewest hebben dus enkel betrekking op goederen waarbij het land van herkomst en/of dat van bestemming geen EU lidstaat is.

In 2015 werden 20 vergunningen verschaft voor de doorvoer van militaire en defensieproducten over het grondgebied van het Vlaams Gewest, dit voor een totale waarde van € 4.5 miljoen. Zoals tabel 6 laat zien, gaat het in de praktijk veelal om vuurwapens (ML1), munitie voor vuurwapens (ML3) of militaire voertuigen (ML6). In de meeste gevallen gaat het om doorvoer van goederen die vanuit een andere EU-lidstaat via het Vlaamse grondgebied worden verscheept naar andere landen.

Tabel 6: Overzicht van de uitgereikte doorvoervergunningen in 2015.

	Waarde	Land van herkomst	Land van bestemming	Bestemming (eindgebruiker)
Gevechtsvliegtuigen en speciaal ontworpen onderdelen daarvoor (ML10a)	179.500	Duitsland	Zuid-Afrika	Industrie
Vuurwapens (ML1a) en antitankwapens en projectielwerpers (ML2a)	0	Ierland	Libanon	Internationale organisatie (UN Interim Force in Libanon)
Vuurwapens (ML1a) en antitankwapens en projectielwerpers (ML2a)	0	Libanon	Ierland	Krijgsmacht
Militaire voertuigen (ML6a)	30.000	Bulgarije	Australië	Industrie
Munitie (ML3a) en militaire voertuigen (ML6a)	23.673	Tsjechië	Nieuw-Zeeland	Andere
HMX en derivaten (ML8a)	207.022	Zwitserland	Peru	Industrie
Vuurwapens (ML1a), antitankwapens en projectielwerpers (ML2a) en munitie (ML3a)	0	Ierland	Israël	Internationale organisatie (krijgsmacht)
Vuurwapens (ML1a), antitankwapens en projectielwerpers (ML2a) en munitie (ML3a)	0	Israël	Ierland	Krijgsmacht (krijgsmacht)
granaten (ML4a) + CAS 2698-41-1 5ML7d)	29.420	Bulgarije	Senegal	Krijgsmacht
Houwitser (ML2a)	35.000	Luxemburg	Australië	Industrie
Militaire voertuigen (ML6a)	3.570	Duitsland	Niger	Particulier
Militaire voertuigen (ML6a)	1.148.960	Verenigd Koninkrijk	Zwitserland	Defensiegerelateerde industrie
Militaire voertuigen (ML6a)	1.148.960	Zwitserland	Verenigd Koninkrijk	Andere
Toebehoren en onderdelen van vuurwapens (ML1a)	9.560	België	Ierland	Handelaar

Militaire voertuigen (ML6)	15.600	Duitsland	Argentinië	Andere (andere)
Machinegeweren (ML1.a)	13.971	Chili	Verenigd Koninkrijk	Defensiegerelateerde industrie
Munitie voor vuurwapens (ML3)	25.721	Verenigde Staten van Amerika	Zwitserland	Handelaar
Munitie voor vuurwapens (ML3)	3.297	Zwitserland	Noorwegen	Defensiegerelateerde industrie
Militaire voertuigen (ML6)	15.000	Bulgarije	Australië	andere
Militaire voertuigen (ML6)	1.426.598	Oostenrijk	Australië	Defensiegerelateerde industrie

De beoordelingscriteria die zijn opgesomd in het Vlaams Wapenhandeldecreeet, zijn ook van toepassing bij de behandeling van doorvoervergunningdossiers. In 2015 werd één vergunningsaanvraag voor doorvoer geweigerd. Het betrof een aanvraag voor de doorvoer van uitrusting bestemd voor gebruik in de lucht, speciaal ontworpen voor gebruik in vliegtuigen voor militair gebruik (ML10e) van Israël naar de krijgsmacht van Pakistan, met een waarde van € 770.000. Uit het jaarverslag van de Vlaamse Regering blijkt dat die vergunningsaanvraag werd geweigerd op basis van criteria 3 en 4 van artikel 26 van het Wapenhandeldecreeet. Die criteria verwijzen naar het mogelijke misbruik van de goederen door de eindgebruiker in een gewapend conflict en houden rekening met de politieke en mensenrechtelijke situatie in het land van eindgebruik. Omdat de beoogde eindgebruiker betrokken blijkt in een intern en regionaal gewapend conflict, is de vergunningsaanvraag voor doorvoer geweigerd.

5 Conclusie

Buitenlandse wapenhandel blijft een hot topic, zeker in de huidige geopolitieke context met onder meer de onstabiele situatie in het Midden-Oosten en op het Arabische schiereiland, en gezien het feit dat wereldwijd de handel in militair materieel, na de enorme terugval bij het einde van de Koude Oorlog, opnieuw aan een gestage opmars bezig is. Sinds 2004 is de waarde van de wereldwijde transfers van militair materieel jaar na jaar gestegen. Uit de analyses van de afgeleverde (en geweigerde) vergunningen voor de in-, uit- en doorvoer en de overbrenging van militaire en defensiegerelateerde goederen en civiele vuurwapens door de Vlaamse regering, kunnen de volgende algemene vaststellingen worden afgeleid.

Ten eerste is er in 2015 sprake van een **verhoogde waarde van de invoer en overbrenging** van vuurwapens en munitie voor vuurwapens naar het Vlaams Gewest. Zo is het aantal afgeleverde vergunningen de voorbije drie jaar gradueel toegenomen (van 453 in 2013, over 513 in 2014 tot 576 in 2015) en is ook de vergunde waarde van zowel vuurwapens als van munitie in 2015 hoger dan in de twee jaar voordien.

Daarnaast valt ook de blijvende afname van de waarde van de **vergunde export** op, zowel op het vlak van de overbrengingen naar andere EU-lidstaten als bij de uitvoer naar derde landen. Die afname is vooral toe te schrijven aan de sterke afname van de vergunde waarde van de intra-EU uitvoer. Hoewel in 2015 de vergunde waarde voor de intra-EU export hoger ligt dan in 2014, blijft het verschil voor en na de implementatie van het Wapenhandeldecreet duidelijk. Een eerste verklaring hiervoor is het wegvallen van de catch-all clause voor overbrengingen binnen de EU en het wegvallen van de toepassing van deze clause voor de uitvoer naar derde landen. Een tweede mogelijke oorzaak, de mogelijkheid vrijstellingen van vergunningsplicht voor overbrengingen naar de overheid en krijgsmacht van andere EU-lidstaten te verkrijgen, is daarentegen geen verklaring in realiteit. Er blijken immers in de periode 2012-2015 geen vrijstellingen verleend te zijn. Wel is in de periode 2013-2015 verschillende keren gebruik gemaakt van algemene vergunning nummer 1 – overbrengingen naar strijdmachten van EU-lidstaten – wat het wegvallen van de individuele vergunningen voor dergelijke overbrengingen mede kan verklaren. Een derde mogelijke verklaring voor de afname van de waarde van de intra-EU handel vanuit het Vlaams Gewest, is het gebruik van algemene vergunningen, maar dit verklaart slechts een gedeelte van de daling want enkel in 2015 kent het effectieve gebruik van dit type vergunning een opmerkelijke toename; in 2013 en 2014 werd hier slechts weinig gebruik van gemaakt.

De **controle op het eindgebruik** blijft, ook na de invoering van het Wapenhandeldecreet in 2012, een achilleshiel van het Vlaamse wapenexportcontrolebeleid. Hoewel nog steeds voorzichtigheid geboden blijft bij de interpretatie van gegevens ter zake (vanwege de beperkte periode waarop ze betrekking hebben), blijft het aandeel van ongekend eindgebruik in de Vlaamse wapenexport hoog. Er lijkt op dat vlak wel een verschil tussen intra-EU en extra-EU handel, en het aandeel ongekend eindgebruik ligt hoger bij de overbrengingen naar andere EU-lidstaten vanuit het Vlaams Gewest. Controle daarvan blijft dus een belangrijk aandachtspunt, om in het geval van overbrengingen naar de (defensiegerelateerde) industrie op een actieve manier het eindgebruik van de vergunde goederen in beeld te krijgen. In die zin dient men meer voorzichtigheid aan de dag te leggen wanneer men stelt dat er geen Vlaamse defensieproducten geleverd worden aan Saoedi-Arabië of andere landen in het Midden-Oosten. De belangrijkste leveranciers van defensieproducten aan Saoedi-Arabië zijn immers ook de belangrijkste afnemers van Vlaamse producten. Het is daarom

niet ondenkbaar dat Vlaamse producten via die omweg toch betrokken raken in de huidige conflictgebieden (in het Midden-Oosten) en een ongewenst eindgebruik kennen.

Daarenboven vormt ook de verschuiving van een ex ante naar een ex post controle op overbrengingen vanuit het Vlaams Gewest een belangrijke uitdaging voor het Vlaamse controlesysteem. Door het systeem van de algemene vergunningen, gebeurt niet langer een controle voorafgaand aan de overbrenging, maar zal deze controle enkel nog kunnen plaatsvinden enige tijd nadat deze overbrenging effectief gerealiseerd is. Terwijl in het huidige Vlaamse systeem traditioneel de focus ligt op een a priori – dus voor de goedkeuring van de aanvraag – controle, dwingt de realiteit van de algemene vergunningen de Vlaamse overheid ertoe meer aandacht te besteden aan mogelijkheden voor een a posteriori controle op de gerealiseerde overbrengingen en het eindgebruik van de overgebrachte goederen.

Eindnoten

- ¹ Depauw, S. & Baum, T. (2016), *Spelregels voor wapenhandel. Het juridisch kader voor de buitenlandse handel in strategische goederen*, Leuven, Acco. p 9.
- ² Baum, T. (2014). Over belangen en bevoegdheden: politieke besluitvorming over Belgische wapenhandel tussen 1991 en 2003, in: Baum, T., Depauw, S. & Duquet, N. (red.), *Belgische wapenhandel. Een politiek, economisch en ethisch hangijzer*, Leuven, Acco, p. 24 en 25.
- ³ Depauw, S. & Baum, T. (2016), *Spelregels voor wapenhandel. Het juridisch kader voor de buitenlandse handel in strategische goederen*, Leuven, Acco. p 99.
- ⁴ Wet van 5 augustus 1991 betreffende de in-, uit- en doorvoer van en de bestrijding van illegale handel in wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en de daaraan verbonden technologie, *B.S.*, 10 september 1991.
- ⁵ Stohl, R. & Grillot, S. (2009), *The international arms trade*, Cambridge, Polity Press, p. 17.
- ⁶ SIPRI (2016), <http://www.sipri.org/databases/armstransfers>, geconsulteerd op 2 maart 2016.
- ⁷ Fleurant, A., Perlo-Freeman, S., Wezeman, P. & Wezeman, S. (2016), *Trends in international arms transfers 2015, SIPRI fact sheet*, Stockholm, SIPRI.
- ⁸ Zie bijvoorbeeld: Conflict Armament Research (2015), *Islamic State weapons in Kobane: Analysis of weapons and ammunition captured from Islamic State forces in Kobane*, April 2015, http://www.conflictarm.com/wp-content/uploads/2015/04/Islamic_State_Weapons_in_Kobane.pdf
- ⁹ Resolutie 2214 (2014) van de VN-Veilighedsraad aangenomen op 27 maart 2015, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2214.pdf
- ¹⁰ Géhin, L. (2016). *Conseil de coopération du Golfe. Une politique de puissance en trompe-l'oeil*. Brussel: Grip.
- ¹¹ Fleurant, A., Perlo-Freeman, S., Wezeman, P. & Wezeman, S. (2016), *Trends in international arms transfers 2015, SIPRI fact sheet*, Stockholm, SIPRI, p. 8.
- ¹² Zeventiende jaarverslag volgens artikel 8, lid 2, van Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB van de Raad tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie, *Publicatieblad van de Europese Unie nr. C 163*, 4 mei 2016, p. 1-538.
- ¹³ Een korte beschrijving van het VN-wapenembargo op Jemen kan hier worden gevonden: http://www.sipri.org/databases/embargoes/un_arms_embargoes/yemen/yemen
- ¹⁴ UN Panel of Experts (2016), *Final report of the Panel of Experts on Yemen established pursuant to Security Council Resolution 2140 (2014)*, United Nations, te raadplegen via http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2016/73.
- ¹⁵ *Resolutie van het Europees Parlement van 25 februari 2016 over de humanitaire situatie in Jemen (2016/2515(RSP))*, zitting 2015-2016, Europees Parlement, 25 februari 2016.
- ¹⁶ Depauw, S. & Baum, T. (2016), *Spelregels voor wapenhandel. Het juridisch kader voor de buitenlandse handel in strategische goederen*, Leuven, Acco. p 107.
- ¹⁷ Depauw, S. & Baum, T. (2016), *Spelregels voor wapenhandel. Het juridisch kader voor de buitenlandse handel in strategische goederen*, Leuven, Acco. p 63.
- ¹⁸ Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/CFSP van de Raad van 8 december 2008 tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie, *Publicatieblad nr. L 335*, 13 december 2008, p. 99-103.
- ¹⁹ Depauw, S. & Baum, T. (2016), *Spelregels voor wapenhandel. Het juridisch kader voor de buitenlandse handel in strategische goederen*, Leuven, Acco. p 138.
- ²⁰ Naast deze zeven vragen (zie verder) over het Midden-Oosten handelde een achtste vraag over de rol van de Vlaamse overheid in de strijd tegen de illegale wapenhandel, via het eigen vergunningsbeleid: Soens, T., vraag om uitleg over wapenbezit 1235 tot minister-president G. Bourgeois, *Handelingen Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed*, zitting 2014-2015, Vlaams Parlement, 10 maart 2015.
- ²¹ Soens, T., vraag om uitleg 1872 tot minister-president G. Bourgeois, *Handelingen Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed*, zitting 2014-2015, Vlaams Parlement, 28 april 2015; Van Esbroeck, J., vraag om uitleg 1914 tot minister-president G. Bourgeois, *Handelingen Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed*, zitting 2014-2015, Vlaams Parlement, 28 april 2015.
- ²² Soens, T., vraag om uitleg 3091 tot minister-president G. Bourgeois, *Handelingen Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed*, zitting 2015-2016, Vlaams Parlement, 20 oktober 2015; Kennes, W., vraag om uitleg 3094 tot minister-president G. Bourgeois, *Handelingen Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed*, zitting 2015-2016, Vlaams Parlement, 20 oktober 2015.

- ²³ "Militaire exportvergunning Syrië was voor graafmachines", *DeRedactie*, 24 september 2015, <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2450941>
- ²⁴ Depauw, S. & Duquet, N. (2015). *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2014*, Brussel, Vlaams Vredesinstituut, p.22.
- ²⁵ Handelingen, Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking van 2 juli 2013, C263-BU114, p.4-5.
- ²⁶ Soens, T., vraag om uitleg 1910 tot minister-president G. Bourgeois, *Handelingen Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed, zitting 2014-2015*, Vlaams Parlement, 28 april 2015; Van Besien, W., vraag om uitleg 177 tot minister-president G. Bourgeois, *Handelingen Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed, zitting 2014-2015*, Vlaams Parlement, 20 oktober 2015.
- ²⁷ Daems, R. (2016), Actuele vraag over de wapenleveringen aan Saoedi-Arabië, *Handelingen plenaire vergadering, zitting 2015-2016 vraag 114*, Vlaams Parlement, 6 januari 2016; Van Besien, W. (2016), Actuele vraag over de wapenexport naar Saoedi-Arabië, *Handelingen plenaire vergadering, zitting 2015-2016 vraag 115*, Vlaams Parlement, 6 januari 2016; Kennes, W. (2016), Actuele vraag over de verklaringen van de minister-president betreffende wapenleveringen aan Saoedi-Arabië, *Handelingen plenaire vergadering, zitting 2015-2016 vraag 116*, Vlaams Parlement, 6 januari 2016; Soens, T. (2016), Actuele vraag over de uitvoer van strategische goederen naar Saoedi-Arabië, *Handelingen plenaire vergadering, zitting 2015-2016 vraag 117*, Vlaams Parlement, 6 januari 2016
- ²⁸ *Resolutie betreffende de situatie in het Midden-Oosten en de handel in strategische goederen vanuit Vlaanderen naar die regio*, zitting 2015-2016 stuk 654-3, Vlaams Parlement, 9 maart 2016.
- ²⁹ *Beleidsnota 2014-2019, Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking*, ingediend door de heer Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, p.51.
- ³⁰ *Conceptnota aan de Vlaamse Regering van de minister-president van de Vlaamse Regering over de optimalisatie van het Wapenhandeldecreet en het Wapenhandelbesluit*, goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 27 november 2015, p. 3.
- ³¹ Depauw, S. & Baum, T. (2016), *Spelregels voor wapenhandel. Het juridisch kader voor de buitenlandse handel in strategische goederen*, Leuven, Acco., p 65.
- ³² Artikel 4.1, Richtlijn 2009/43/EG van het Europees Parlement en de Raad van 6 mei 2009 betreffende de vereenvoudiging van de voorwaarden voor de overdracht van defensiegerelateerde producten binnen de Gemeenschap. *Publicatieblad van de Europese Unie*, L. 146/1, 10 juni 2009.
- ³³ Bijlage 2 – Lijst van defensiegerelateerde producten, bijkomend aan gevoelige goederen als vermeld in artikel 2, 9°, van het Wapenhandeldecreet, waarvan voor de overbrenging naar het Vlaamse Gewest een kennisgeving nodig is, en voor de invoer een vergunning noodzakelijk is, en van ordehandhavingsmateriaal waarvan voor de invoer een vergunning nodig is als vermeld in artikel 7, tweede en derde lid van het Wapenhandelbesluit, Wapenhandelbesluit van 20 juli 2012, *B.S.*, 9 september 2012, p. 61489.
- ³⁴ Bijlage 1 – Lijst van defensiegerelateerde producten, ordehandhavingsmateriaal, civiele vuurwapens, onderdelen, munitie en andere goederen waarvan de in-, uit- en doorvoer en de overbrenging verboden zijn als vermeld in artikel 7, eerste lid van het Wapenhandelbesluit, Wapenhandelbesluit van 20 juli 2012, *B.S.*, 9 oktober 2012, p. 61488.
- ³⁵ Artikel 17, Wapenhandeldecreet van 15 juni 2012, *B.S.*, 4 juli 2012, p.36548.
- ³⁶ Depauw, S. & Baum, T. (2016), *Spelregels voor wapenhandel. Het juridisch kader voor de buitenlandse handel in strategische goederen*, Leuven, Acco. p 132.; zie ook Bourgeois, G., antwoord op de schriftelijke vraag 217 d.d. 19 februari 2016 door J. Verstreken tot minister-president G. Bourgeois, *Bulletin Schriftelijke Vragen en Antwoorden, zitting 2015-2016*, Vlaams Parlement, 6 april 2016, p. 10.
- ³⁷ Artikel 20 §2 van het Vlaams Wapenhandelbesluit van 20 juli 2012, *B.S.*, 9 oktober 2012.
- ³⁸ Artikel 9, §2, 2°, d van het Vlaams Wapenhandelbesluit van 20 juli 2012, *B.S.*, 9 oktober 2012.
- ³⁹ Artikel 13 van het Vlaams Wapenhandeldecreet van 15 juni 2012, *B.S.*, 4 juli 2012, p. 36547.
- ⁴⁰ <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/certider/index.cfm?fuseaction=undertakings.countries>
- ⁴¹ Baum, T. & Duquet, N. (2014). *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2013*, Brussel, Vlaams Vredesinstituut.
- ⁴² Depauw, S. & Baum, T. (2016), *Spelregels voor wapenhandel. Het juridisch kader voor de buitenlandse handel in strategische goederen*, Leuven, Acco. p 132.
- ⁴³ Artikel 19 §3 van het Vlaams Wapenhandeldecreet van 15 juni 2012, *B.S.*, 4 juli 2012.
- ⁴⁴ Nijs, T. (2015). *De controle op de Vlaamse buitenlandse wapenhandel. Actoren, regels, hete hangijzers en uitdagingen*, Heule: INNI Publishers, p. 122.
- ⁴⁵ Nijs, T. (2015). *De controle op de Vlaamse buitenlandse wapenhandel. Actoren, regels, hete hangijzers en uitdagingen*, Heule: INNI Publishers, p. 167.
- ⁴⁶ Baum, T. & Duquet, N. (2014). *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2013*, Brussel, Vlaams Vredesinstituut, p. 13.
- ⁴⁷ Duquet, N. (2011). *Van Vlaamse makelij. Het eindgebruik van Vlaams militair materiaal*. Brussel, Vlaams Vredesinstituut, p.21; Duquet, N. (2011). *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2010*, Brussel, Vlaams Vredesinstituut, p. 39.
- ⁴⁸ Depauw, S. & Baum, T. (2016), *Spelregels voor wapenhandel. Het juridisch kader voor de buitenlandse handel in strategische goederen*, Leuven, Acco. p 69.
- ⁴⁹ Duquet, N. (2014). Business as usual? Assessing the impact of the Arab Spring on European arms export control policies. Brussel, Vlaams Vredesinstituut,

- ⁵⁰ Duquet, N. (2014). Business as usual? Assessing the impact of the Arab Spring on European arms export control policies. Brussel, Vlaams Vredesinstituut, p. 72.
- ⁵¹ http://www.sipri.org/databases/embargoes/eu_arms_embargoes/syria_LAS/eu-embargo-on-Syria, geraadpleegd op 20 mei 2016.
- ⁵² Voorstel van resolutie – van de heren Eloi Glorieux, Jef Tavernier en Jos Stassen – betreffende de steun aan een rechtvaardige vrede in Palestina en Israël. Verslag namens de Subcommissie voor Wapenhandel uitgebracht door de heren Jan Loones en Jan Laurys aan de Commissie voor Economie, Werk en Sociale Economie. Stuk 210 (2004-2005) – Nr. 4, 16 juni 2005. <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2004-2005/g210-4.pdf>. Voorstel van resolutie – van de heren Jan Roegiers, Flor Koninckx en Johan Verstreken, mevrouw Anne Marie Hoebeke en de heer Piet De Bruyn – betreffende de oorlog in Gaza, Stuk 2026 (2008-2009) – Nr.3, 7 januari 2009, <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2008-2009/g2026-3.pdf>. Voorstel van resolutie – van de heren Ludwig Caluwé, Johan Verstreken, Ward Kennes, Matthias Diependaele en Marc Hendrickx, mevrouw Yamila Idrissi en de heer Jan Roegiers – betreffende de evoluties in het Midden-Oosten en de Maghreb, stuk 967 (2010-2011) – Nr.3, ingediend op 16 februari 2011, <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2010-2011/g967-3.pdf>
- ⁵³ Zie bijvoorbeeld Baum, T. & Duquet, N. (2014), *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2013*, Brussel, Vlaams Vredesinstituut, p.27-28.; Depauw, S. & Duquet, N. (2015). *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2014*, Brussel, Vlaams Vredesinstituut, p. 17.
- ⁵⁴ Depauw, S. & Baum, T. (2016), *Spelregels voor wapenhandel. Het juridisch kader voor de buitenlandse handel in strategische goederen*, Leuven, Acco. p 115.
- ⁵⁵ Commissieverslag Buitenlands Beleid over het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie 2013, *Handelingen commissie voor Buitenlands Beleid, Europese aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed*, zitting 2014-2015, stuk 53 – 3, Vlaams Parlement, 21 april 2015, p.5.
- ⁵⁶ Depauw, S. & Seniors, J. (2014), Het juridisch kader voor buitenlandse wapenhandel in België, in: Baum, T., Depauw, S. & Duquet, N. (red.), *Belgische wapenhandel. Een politiek, economisch en ethisch hangijzer*, Leuven, Acco, p. 87.
- ⁵⁷ Bourgeois, G. (2016), antwoord op de schriftelijke vraag 141 d.d. 14 januari 2016 door T. Soens tot minister-president G. Bourgeois, *Schriftelijke vragen en antwoorden, zitting 2015-2016*, Vlaams Parlement, 14 januari 2016.
- ⁵⁸ Duquet, N. (2014). Business as usual? Assessing the impact of the Arab Spring on European arms export control policies. Brussel, Vlaams Vredesinstituut, p. 4.
- ⁵⁹ Duquet, N. (2013). *Wapenexport naar de Arabische wereld. Het Vlaams wapenexportbeleid in Europese context*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 9.
- ⁶⁰ Duquet, N. (2013). *Wapenexport naar de Arabische wereld. Het Vlaams wapenexportbeleid in Europese context*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 13.
- ⁶¹ Bourgeois, G. (2015), antwoord op vragen om uitleg 3091 van T. Soens en 3094 van W. Kennes tot minister-president G. Bourgeois, *Handelingen commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed*, zitting 2015-2016, Vlaams Parlement, 20 oktober 2015.
- ⁶² Nijs, T. (2015). *De controle op de Vlaamse buitenlandse wapenhandel. Actoren, regels, hete hangijzers en uitdagingen*, Heule: INNI Publishers, p. 185.
- ⁶³ Commissieverslag Buitenlands Beleid over het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie 2014, *Handelingen commissie voor Buitenlands Beleid, Europese aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed*, zitting 2015-2016, stuk 53 – 3, Vlaams Parlement, 22 februari 2016.
- ⁶⁴ Art. 2 6° Vlaams Wapenhandeldecreet van 15 juni 2012, *B.S.*, 4 juli 2012.

COLOFON

Auteur:

Diederik Cops
Nils Duquet

Eindredactie:

Didier Verbruggen

Met dank aan:

Huub Dijstelbloem

Lay-out:

Gamma nv

Drukwerk:

Interne Drukkerij van het Vlaams Parlement en Drukkerij Artoos

Verantwoordelijke uitgever:

Tomas Baum, Leuvenseweg 86 1000 Brussel

Brussel, 5 juli 2016

ISBN 9789078864820

Disclaimer

Hoewel door het Vlaams Vredesinstituut uiterste zorgvuldigheid werd betracht bij de redactie van dit document, kan het niet aansprakelijk worden geacht of gesteld voor mogelijke vergissingen of onvolledigheden. Tevens wordt geen enkele vorm van aansprakelijkheid aanvaard voor enig gebruik dat een lezer van dit document maakt.

Het Vlaams Vredesinstituut werd bij decreet opgericht door het Vlaams Parlement als onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek. Het Vredesinstituut voert wetenschappelijk onderzoek uit, documenteert relevante informatiebronnen, en informeert en adviseert het Vlaams Parlement en het brede publiek inzake vredesvraagstukken.

Vlaams Vredesinstituut
Leuvenseweg 86
1000 Brussel
tel. +32 2 552 45 91

vredesinstituut@vlaamsparlement.be
www.vlaamsvredesinstituut.eu